

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี กล่าวไว้ว่า “ความยั่งยืนของสังคมชนบท คือ ภูมิจาคำคัญของความยั่งยืนของสังคมทั้งหมด” เนื่องจากเมืองกับชนบทไม่ได้แยกกัน วิฤติการณ์ของชนบทย่อมก่อให้เกิดวิฤติการณ์ในเมืองด้วย กลายเป็นวิฤติการณ์ของสังคมทั้งหมด¹ หากพิจารณาความหมายของชุมชนชนบทที่หมายถึง พื้นที่ทั้งหมดที่อยู่นอกเขตเทศบาล สุขาภิบาล กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา แล้ว จะพบว่าชนบทนั้นเป็นภาคที่ใหญ่ และครอบคลุมเกือบทั่วประเทศ จึงประกอบด้วยประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ²

กระบวนการพัฒนาประเทศในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1-2 เน้นการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ด้วยการลงทุนกระจายการพัฒนาทางด้านโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะ ถนน ไฟฟ้า และประปา แต่เกิดปัญหาช่องว่างการกระจายรายได้และคุณภาพชีวิตของคนในชนบท แผนพัฒนาฉบับที่ 3 จึงได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสังคม การลดอัตราเพิ่มประชากร และการกระจายรายได้ ควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจ ต่อมาในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 ความผันผวนทางการเมืองและวิกฤติน้ำมัน ก่อให้เกิดปัญหาการขาดดุลการค้าและดุลบัญชีเดินสะพัดอย่างรุนแรง แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 จึงมุ่งเน้นการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ รวมทั้งการให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาความยากจนมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การฟื้นตัวทางเศรษฐกิจของโลกส่งผลต่อภาวะเศรษฐกิจส่วนรวมขยายตัวร้อนแรงเกินกว่าพื้นฐานทางเศรษฐกิจจะรองรับได้ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 จึงได้เริ่มปรับแนวคิดไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยมุ่งการรักษาระดับการเจริญเติบโตในระดับที่เหมาะสม ควบคู่ไปกับการรักษาเสถียรภาพการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม ตลอดจนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม

¹ อภิชาติ พันธเสน . 2539.พัฒนาชนบทไทย: สมุทัยและมรรค ความหวัง ทางออก และทางเลือกใหม่, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง. หน้าค่านำ

² พีรสุด ศรีธวัช ณ อุรุทยา. 2543 “องค์ประกอบเชิงระบบและปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนศึกษากรณี หมู่บ้านวัดเกาะ ตำบลวังหว้า อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต โครงการบัณฑิตศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. หน้า 1

ผลการพัฒนาในช่วง 7 แผนที่ผ่านมา พอสรุปได้ว่าประเทศไทยประสบผลสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจที่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว เฉลี่ยประมาณร้อยละ 7 ต่อปี ส่งผลให้รายได้เฉลี่ยต่อคนเพิ่มขึ้น จาก 2,100 บาท ในปี 2504 เป็น 77,000 บาท ในปี 2539 ทำให้ประเทศไทยพ้นจากการถูกจัดเป็นประเทศยากจนเข้าสู่ประเทศกำลังพัฒนา ในช่วงเวลาเดียวกันสัดส่วนของคนยากจนได้ลดลงอย่างมากจากร้อยละ 57 เหลือร้อยละ 11.4 ของประชากรทั้งประเทศ และประชาชนมีงานทำในระดับที่ไม่มีว่างงานเปิดเผย ทั้งคนไทยส่วนใหญ่ได้รับบริการโครงสร้างพื้นฐานและบริการทางสังคมมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม การเติบโตดังกล่าว ยังอยู่บนพื้นฐานความไม่สมดุลของการพัฒนา กล่าวคือ ปัญหาความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ และผลประโยชน์จากการพัฒนาระหว่างภาค ระหว่างชนบทกับเมือง และระหว่างกลุ่มคนในสังคม ยังเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนไทย ทั้งก่อให้เกิดปัญหาสังคมอื่นๆ ตามมา อาทิ ปัญหายาเสพติดและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ขณะเดียวกัน ทรัพยากรธรรมชาติถูกใช้ประโยชน์อย่างสิ้นเปลืองและเมื่อทรัพยากรลดลง ก็นำสู่ปัญหาความขัดแย้งแย่งชิงทรัพยากรส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและความเสื่อมโทรมทางสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง จึงนำไปสู่ข้อสรุปผลการพัฒนาที่ว่า แม้เศรษฐกิจขยายตัวในระดับดี แต่สังคมมีปัญหา และการพัฒนาไม่ยั่งยืน³

รัฐบาลจึงต้องมีการทบทวนถึงความผิดพลาดของการพัฒนาที่ผ่านมา เป็นเหตุให้ต้องปรับกระบวนทัศน์ (Paradigm) การพัฒนาใหม่ โดยเฉพาะเพื่อการแก้ไขปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจ โดยกำหนดแนวทาง และมาตรการที่เอื้อต่อการฟื้นฟู และเสริมสร้างศักยภาพของท้องถิ่น การสนับสนุนให้ชุมชนใช้พลังที่มีอยู่ไปแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนของตนเอง

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) มีเป้าหมายให้คนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา ตลอดจนสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ และขยายเครือข่ายการรวมกลุ่มการเรียนรู้ของชุมชนให้เข้มแข็ง ดังจะเห็นได้จากรายงานการประเมินผลการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ในช่วง 2 ปีแรก ระบุว่าประเด็นที่จะต้องดำเนินการขณะนี้ แต่จะเกิดผลในระยะปานกลาง และระยะยาว คือ

³ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.2544. “ผลการพัฒนาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 พ.ศ.2543”, แหล่งที่มา: www.nesdb.go.th หน้า 2 เมื่อ 15 มกราคม 2545 .

การสนับสนุนการพัฒนาคน และสังคม ได้แก่ การระดมทรัพยากรเพื่อการพัฒนาคนและสังคม การเพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการพื้นฐานแก่คน การยกระดับคุณภาพและสวัสดิการแรงงาน การแก้ไขปัญหาการว่างงานในระยะยาว ตลอดจนการกระจายรายได้ และสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน⁴

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) ได้ดำเนินการต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ในด้านแนวคิดที่ยึด “คนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา” ในทุกมิติ อย่างเป็นองค์รวม และให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุล ทั้งด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม⁵ ได้กำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาประเทศไทยในอนาคต 20 ปี มีจุดมุ่งหมายมุ่งเน้นการแก้ปัญหาความยากจน และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนส่วนใหญ่ของประเทศ ให้เกิด “การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย” และสร้างค่านิยมร่วมกัน ให้คนไทยตระหนักถึงความจำเป็น และปรับเปลี่ยนกระบวนความคิดทัศนคติ และกระบวนการทำงาน โดยยึด “ปรัชญาทางเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญานำทางให้เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงระบบบริหารจัดการประเทศแนวใหม่ ที่มุ่งสู่ประสิทธิภาพ และก้าวหน้าตามโลกได้อย่างรู้เท่าทัน

เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและสร้างคุณค่าที่ดีในสังคมไทย บนพื้นฐานของการอนุรักษ์วัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของความเป็นไทย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้กำหนดสภาพสังคมไทยที่พึงประสงค์ โดยมุ่งพัฒนาสู่ “สังคมเข้มแข็งและมีคุณภาพ” ใน 3 ด้าน คือ

สังคมคุณภาพ ที่ยึดหลักความสมดุล ความพอดี สามารถสร้างคนทุกคนให้เป็นคนดีคนเก่ง พร้อมด้วยคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย มีความรับผิดชอบ มีจิตสำนึกสาธารณะ พึ่งตนเองได้ คนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุข อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี มีเมืองและชุมชนน่าอยู่ มีระบบดี มีประสิทธิภาพ ระบบเศรษฐกิจมีเสถียรภาพ มีความเข้มแข็งและแข่งขันได้ ได้รับการพัฒนาอย่างยั่งยืนและสมดุลกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ระบบการเมืองปกครองโปร่งใส เป็นประชาธิปไตย ตรวจสอบได้ และมีความเป็นธรรมในสังคมไทย

⁴ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.2542. การติดตามผลการพัฒนาใน 2 ปีแรกของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ,กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.

⁵ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.2544. “สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9”,แหล่งที่มา:www.nesdb.go.th หน้าจ เมื่อ 15 มกราคม 2545.

สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ ที่เปิดโอกาสให้คนไทยทุกคนสามารถคิดเป็น ทำเป็น มีเหตุผล มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต รู้เท่าทันโลก เพื่อพร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลง สามารถลงทุนทางปัญญา รักษาและต่อยอด ปัญญาท้องถิ่น ได้อย่างเหมาะสม

สังคมสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน ที่ดำรงไว้ซึ่งคุณธรรมและคุณค่าของเอกลักษณ์ สังคมไทยที่พึ่งพาเกื้อกูลกัน รู้รัก สามัคคี มีจารีตประเพณีดีงาม มีความเอื้ออาทร รักภูมิใจ ในชาติและท้องถิ่น มีสถาบันครอบครัวที่เข้มแข็ง ตลอดจนเครือข่ายชุมชนทั่วประเทศ⁶

เพื่อให้เป็นไปตามแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 และ 9 ที่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคน การพัฒนากลุ่มผู้ด้อยโอกาส และการพัฒนาระบบ ความมั่นคงทางสังคม กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ซึ่งมีนโยบายชัดเจนที่จะ กระจายบริการด้านแรงงานและสวัสดิการสังคม ทั้งการสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก การจัดหางาน การพัฒนาฝีมือแรงงาน และบริการอื่นๆ ไปสู่ประชาชนในระดับหมู่บ้าน ให้ทั่วถึง โดยประชาชนได้รับบริการต่างๆ ด้านในคราวเดียวกัน จึงได้ส่งเสริมและพัฒนา ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน ให้เป็นศูนย์กลางบริการด้านแรงงานและสวัสดิการ สังคมในท้องถิ่นที่ดำเนินงานโดยประชาชน

ที่มาของศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน

กรมประชาสงเคราะห์ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีภารกิจรับผิดชอบงานด้านสวัสดิการสังคม มีหน้าที่จัดสวัสดิการสังคมแก่ประชาชนผู้ด้อยโอกาส ตลอดจนส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม ในทุกระดับ ได้ริเริ่มดำเนินการส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน ครั้งแรก เมื่อปี 2527 ที่จังหวัดปราจีนบุรี ใช้ชื่อโครงการว่า “โครงการจัดตั้งศูนย์ สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน” เนื่องจากสภาพปัญหาสังคมต่างๆ ขณะนั้นเกิดขึ้นมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในท้องถิ่นชนบทที่ห่างไกล มีผู้ยากจนประสบปัญหาความทุกข์ยาก เดือดร้อนเป็นจำนวนมาก แม้ว่ากรมประชาสงเคราะห์จะจัดให้มีเจ้าหน้าที่ของสำนักงาน ประชาสงเคราะห์จังหวัด ปฏิบัติงานแล้วก็ตาม แต่เนื่องจากมีข้อจำกัดในเรื่องอัตรากำลัง เจ้าหน้าที่เมื่อเปรียบเทียบกับขอบเขตความรับผิดชอบแล้ว เจ้าหน้าที่ดังกล่าวไม่สามารถดูแล ความทุกข์สุขของราษฎรได้อย่างทั่วถึง จึงได้จัดฝึกอบรมพัฒนาผู้นำท้องถิ่น และเผยแพร่ ความรู้ให้ราษฎรผู้มีความคิดที่จะรวมตัวกันเป็นกลุ่มคณะ เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

⁶ เรื่องเดียวกัน หน้า 9

และแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าก่อนที่ทางราชการจะเข้าไปช่วยเหลือสงเคราะห์ ซึ่งปรากฏว่า “ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน” สามารถเป็นสื่อกลางในการดำเนินงานสังคมสงเคราะห์เบื้องต้น และเป็นหลักประกันพื้นฐานให้แก่ราษฎรในชนบทที่จะได้รับการดูแลช่วยเหลืออย่างรวดเร็วและทั่วถึงตลอดไป

ต่อมาคณะรัฐมนตรี ได้มีมติเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2530 เห็นชอบให้กรมประชาสงเคราะห์ ดำเนินการโครงการจัดตั้งศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2531 เป็นต้นมา โดยโครงการนี้ได้บรรจุไว้ในแผนมหาดไทยแม่บทฉบับที่ 4 (พ.ศ.2531-2534) และแผนปฏิบัติการของกระทรวงมหาดไทยระยะ 4 ปี (พ.ศ.2531-2534) ภายใต้แผนพัฒนาสังคมและวัฒนธรรม แผนงานสวัสดิการสังคม แผนงานย่อยการสงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาสทางสังคม โดยกรมประชาสงเคราะห์ได้กำหนดแนวนโยบายการจัดตั้งศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านไว้ในสมัยนั้น คือ

1. เพื่อให้งานด้านสงเคราะห์ราษฎรที่เดือดร้อน ได้ช่วยเหลือประชาชนในระดับหมู่บ้านอย่างแท้จริง
2. เพื่อให้ได้ข้อมูลผู้เดือดร้อนอย่างถูกต้อง เสนอต่อประชาสงเคราะห์อำเภอ และประชาสงเคราะห์จังหวัด
3. เพื่อส่งเสริมให้เอกชนและองค์กรสังคมสงเคราะห์อื่นๆ ได้สนับสนุนและช่วยเหลือแก่ผู้มีปัญหา ต้องการความช่วยเหลือระดับหมู่บ้าน และเพื่อให้ประชาชนได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกันอันเป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐ⁷

เมื่อปี 2541 ได้โอนงานศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านจากกรมประชาสงเคราะห์ มาไว้ที่กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม มีเหตุผล 4 ประการ คือ

ประการแรก เนื่องมาจากปัญหาสังคมและเศรษฐกิจมีความซับซ้อนและรุนแรงมากยิ่งขึ้น อันเนื่องมาจากภาวะเศรษฐกิจถดถอยในปี 2540-2541 ส่งผลให้เกิดปัญหาทางสังคม เช่น การถูกเลิกจ้าง การว่างงาน ปัญหาความยากจน ปัญหายาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น และข้อจำกัดด้านงบประมาณของรัฐ กระทรวงแรงงาน

⁷ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม.2542.แนวคิดการดำเนินงานศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เซเว่นพรินติ้ง กรุ๊ป จำกัด.หน้า1-2

และสวัสดิการสังคม ได้รับมอบหมายจากรัฐบาลให้รับผิดชอบด้านแรงงานและสวัสดิการสังคมโดยตรง จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องผนึกกำลังของทุกฝ่ายจากภาครัฐและเอกชน ที่จะต้องเข้าไปแก้ไขปัญหาประชาชนในหมู่บ้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม ไปพร้อมๆ กัน ทุกด้าน

ประการที่สอง เพื่อเสริมสร้างเอกภาพในการทำงาน กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ภายใต้เป้าหมายการปรับปรุงโครงสร้างองค์กร และการบริหารในแผนพัฒนาแรงงานและสวัสดิการสังคมฉบับที่ 1 พ.ศ.2538-2544 โดยมีศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านเป็นแกนกลางในการทำงานในหมู่บ้าน และให้เป็นองค์กรของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน ที่มีข้อมูลและแผนความต้องการด้านแรงงานและสวัสดิการสังคม มีสำนักงานแรงงานและสวัสดิการสังคมจังหวัด เป็นหน่วยงานหลักที่จะประสานงานกับศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านผ่านทางอำเภอ อบต. และตำบล เพื่อเป็นศูนย์สถิติข้อมูล และแผนความต้องการด้านแรงงานและสวัสดิการสังคม และทำหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุน ตลอดจนประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการดำเนินงานให้บริการแก่ประชาชนกับหน่วยงานที่รับผิดชอบต่อไป

ประการที่สาม เป็นแนวนโยบายของกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ที่ต้องการให้ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน ขยายบทบาทหน้าที่ของการสงเคราะห์เป็นศูนย์กลางในการนำบริการด้านแรงงานและสวัสดิการสังคม ของกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมไปสู่ประชาชนเพื่อประชาชนในหมู่บ้าน ได้รับบริการด้านแรงงานและสวัสดิการสังคมเพิ่มขึ้น

ประการที่สี่ ในการทำงานของคณะกรรมการประสานการดำเนินงานศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน เป็นการแบ่งเบาภาระของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ของกรมประชาสงเคราะห์ และของทุกหน่วยงานในสังกัดกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม โดยสำนักงานแรงงานและสวัสดิการสังคมจังหวัด จะทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการประสานงานและประสานแผนกับทุกหน่วยงาน ในการนำบริการเข้าถึงประชาชนในทุกหมู่บ้าน และช่วยในการติดตามประเมินผลการดำเนินงาน และการนำบริการต่างๆ จากหน่วยงานสังกัดกระทรวงแรงงานฯ ซึ่งสามารถทำแทนหรือฝากงานทำ ให้ลดภาระเจ้าหน้าที่และค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน ได้เป็นจำนวนมาก เช่น การประชาสัมพันธ์ การแจ้งข้อมูลข่าวสาร

ทุกส่วนราชการ การสำรวจข้อมูลด้านแรงงานและสวัสดิการสังคม เป็นต้น⁸

ความหมายของศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน

ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน เป็นองค์กรประชาชนในระดับหมู่บ้าน ที่จัดตั้งขึ้นในรูปแบบกรรมการ ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางดำเนินงานช่วยเหลือประชาชนผู้ด้อยโอกาส และประสบปัญหาความทุกข์ยากเดือดร้อน โดยประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาในท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งทำให้ประชาชนผู้ทุกข์ยากเดือดร้อนในหมู่บ้านได้รับการดูแล ได้รับการช่วยเหลืออย่างทั่วถึงและทันต่อเหตุการณ์ บนพื้นฐานของการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยได้ดำเนินการในทุกหมู่บ้าน ทุกจังหวัด

วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน

- ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน มีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้ง ดังต่อไปนี้
1. เพื่อส่งเสริมให้ราษฎรเกิดความรู้ และแนวคิดในการจัดตั้งองค์กรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยให้ราษฎรร่วมกันแก้ไขปัญหาด้านแรงงานและสวัสดิการสังคมของตนในพื้นที่ อันเป็นหลักประกันที่ราษฎรจะได้รับการช่วยเหลือโดยรวดเร็วและทันต่อเหตุการณ์
 2. เพื่อเป็นศูนย์กลางในการประสานงานกับหน่วยราชการ หรือองค์กรภาคเอกชนที่จะลงไปดำเนินกิจกรรมด้านแรงงานและสวัสดิการสังคมและอื่นๆ ในหมู่บ้าน
 3. เพื่อเป็นศูนย์กลางในการให้คำปรึกษาแนะนำ แก้ไขปัญหาการกระจายบริการด้านแรงงานและสวัสดิการสังคมไปสู่ราษฎรในหมู่บ้านอย่างทั่วถึง
 4. เพื่อเป็นแหล่งสถิติข้อมูลพื้นฐานและข่าวสารด้านแรงงานและสวัสดิการสังคมในหมู่บ้าน

นายอิระวัชร จันทระประเสริฐ เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งเป็นอธิบดีกรมประชาสงเคราะห์ ได้ให้ปรัชญาการจัดตั้งศูนย์สงเคราะห์ไว้ “สิ่งสำคัญและหัวใจคือ ต้องการให้ชาวบ้านได้เกิดการพึ่งพิงตนเอง ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน...”⁹

⁸ เรื่องเดียวกัน หน้า 3-4

⁹ เรื่องเดียวกัน หน้า 13

บทบาทหน้าที่ของศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน

บทบาทหน้าที่ของศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน มีดังต่อไปนี้

1. สำรวจและจัดทำข้อมูล เพื่อเป็นแหล่งสถิติข้อมูลพื้นฐานด้านแรงงานและสวัสดิการสังคมในระดับหมู่บ้าน
2. ประสานและร่วมดำเนินการกับหน่วยราชการ องค์กรภาคเอกชนในการแก้ไข ปัญหาและจัดบริการด้านแรงงานและสวัสดิการสังคมให้แก่ราษฎรในหมู่บ้าน
3. เผยแพร่ความรู้ความเข้าใจด้านแรงงานและสวัสดิการสังคม
4. ระดมความร่วมมือของประชาชนและผู้แทนประชาชน ในการดำเนินงานของ ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน
5. รายงานเหตุสาธารณภัย และปัญหาความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นแก่ราษฎรในหมู่บ้าน
6. ดำเนินการด้านสงเคราะห์และฟื้นฟู การพัฒนา กลุ่มครองและป้องกัน การยกระดับคุณภาพชีวิต และรวบรวมสถิติข้อมูลของราษฎรในหมู่บ้าน
7. จัดให้บริการอื่นๆ ที่คณะกรรมการศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านเห็นสมควรและเหมาะสม

ในการดำเนินงานศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน ให้ดำเนินงานตามแนวทางปฏิบัติดังนี้

ด้านการสงเคราะห์และฟื้นฟู

1. ช่วยเหลือเด็ก สตรี คนชรา คนพิการ ครอบครัวผู้มีรายได้น้อย ผู้ประสบสาธารณภัย ผู้ประสบปัญหาด้านแรงงาน และผู้ประสบปัญหาความทุกข์ยากอื่นๆ ด้วย เครื่องอุปโภคบริโภค เงิน และให้คำปรึกษาแนะนำ หรือด้านอื่นๆ ตามความเหมาะสม
2. พิจารณาคัดเลือกผู้สูงอายุรับเบี้ยยังชีพ
3. สนับสนุนให้มีศูนย์บริการดูแลเด็ก ผู้สูงอายุ และศูนย์บริการอื่นด้านแรงงาน และสวัสดิการสังคม

ด้านการพัฒนา กลุ่มครอง ป้องกัน

1. สนับสนุนให้มีการแต่งตั้งอาสาสมัคร ตามที่หน่วยงานในสังกัดกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมจัดตั้งขึ้น
2. สอดส่อง ดูแล เฝ้าระวัง ปัญหาความประพฤติของเด็กและเยาวชนในหมู่บ้าน การเดินทางไปทำงานต่างถิ่นของสตรีและเยาวชน รวมทั้งการเคลื่อนย้ายแรงงานของประชาชนในหมู่บ้าน

3. เผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจ และแนวปฏิบัติด้านแรงงานและสวัสดิการสังคม
4. ร่วมกับหน่วยงานในสังกัดกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม และส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง อบรมให้ความรู้แก่ประชาชน เพื่อป้องกันการหลอกลวงไปทำงาน การล่อลวงหญิง และการใช้แรงงานหญิงและเด็ก
5. ร่วมกับหน่วยงานในสังกัดกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม จัดอบรมอาสาสมัคร ตามที่หน่วยงานในสังกัดกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมจัดขึ้น เพื่อเสริมการปฏิบัติงานของหน่วยงานในสังกัดกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม เช่น การช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาด้านแรงงานและสวัสดิการสังคม ตลอดจนอบรมสร้างจิตสำนึกแก่ประชาชนในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
6. รับเรื่องราวร้องทุกข์เกี่ยวกับด้านแรงงานและสวัสดิการสังคม และประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ด้านการยกระดับคุณภาพชีวิต

1. ร่วมกับหน่วยงานในสังกัดกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องและองค์กรภาคเอกชน จัดฝึกอาชีพ จัดอบรมพัฒนาฝีมือแรงงาน และยกระดับมาตรฐานฝีมือแรงงาน และจัดหางานให้แก่ประชาชนวัยทำงานในหมู่บ้าน
2. พิจารณาคัดเลือกกลุ่มผู้ยากไร้ในหมู่บ้าน เข้าร่วมโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตครอบครัวในชนบท
3. ร่วมกับหน่วยราชการ หรือองค์กรภาคเอกชน ฝึกอาชีพ จัดอบรมฝีมือแรงงาน และจัดหางานแก่คนพิการ

ด้านสถิติข้อมูล

1. สํารวจข้อมูลและจัดทำทะเบียนผู้ประสบปัญหาความเดือดร้อน เช่น เด็ก คนชรา คนพิการ ที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ตลอดจนผู้ประสบปัญหาด้านแรงงาน และสวัสดิการสังคมอื่นๆ
2. สํารวจข้อมูลสวัสดิการสังคมครัวเรือน เพื่อทราบปัญหาและวางแผนการดำเนินงานแก้ไขปัญหาหมู่บ้าน
3. สํารวจข้อมูลด้านแรงงานเกี่ยวกับจำนวนสถานประกอบการ ประเภทกิจการ กำลังแรงงาน และการเคลื่อนย้ายแรงงาน

จากความสำคัญของปัญหา และแนวคิดในการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์ราษฎรประจำหมู่บ้าน จึงเป็นเหตุจูงใจที่จะศึกษา “บทบาทของศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์ราษฎรประจำหมู่บ้านต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน” เพื่อสร้างสาระความรู้ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์ราษฎรประจำหมู่บ้าน ตลอดจนความเข้มแข็งของสังคมโดยรวม

การศึกษานี้ ได้เลือกพื้นที่ศึกษาที่ ศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์ราษฎรประจำหมู่บ้าน ดงชะพลู หมู่ที่ 4 ตำบลบางมะฝ่อ อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ เนื่องจากเป็นศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์ราษฎรประจำหมู่บ้านดีเด่นของจังหวัดนครสวรรค์ และเป็นหมู่บ้านที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนา จะเห็นได้จากการได้รับรางวัลการพัฒนาหมู่บ้านที่สำคัญ ได้แก่

1. รางวัลหมู่บ้านเขียวจี ชนะเลิศอันดับ 1 จังหวัดนครสวรรค์ ประจำปี 2536
2. รางวัลหมู่บ้านพัฒนาดีเด่น รองชนะเลิศอันดับ 1 จังหวัดนครสวรรค์ ประจำปี 2537
3. ได้รับประกาศเกียรติคุณศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์ราษฎรประจำหมู่บ้านดีเด่นของจังหวัดนครสวรรค์ ปี 2542 และ เป็นศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์ราษฎรประจำหมู่บ้านตัวอย่าง ตลอดจนเป็นแหล่งศึกษาดูงานในอำเภอและจังหวัด
4. ได้รับคัดเลือกจากอำเภอโกรกพระเป็นหมู่บ้านชุมชนเข้มแข็ง และหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ปี 2543

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์ราษฎรประจำหมู่บ้านดงชะพลู หมู่ที่ 4 ตำบลบางมะฝ่อ อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์
2. เพื่อศึกษาบทบาทของศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์ราษฎรประจำหมู่บ้าน ต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์ราษฎรประจำหมู่บ้าน

ขอบเขตในการศึกษา

การศึกษานี้ ได้กำหนดขอบเขตการศึกษาเฉพาะกรณี “ศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์ราษฎรประจำหมู่บ้านดงชะพลู หมู่ที่ 4 ตำบลบางมะฝ่อ อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์”

บทที่ 2

แนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน

- ความหมายของ “ชุมชน”

คำว่า “ชุมชน” มักใช้ควบคู่ไปกับความหมายที่ว่า เป็นอาณาจักรที่ได้รับการ “พัฒนา” ให้ดีขึ้น สะท้อนให้เห็นจากการก่อตั้งกรมการพัฒนาชุมชน และตั้งนั่นเองจึงอาจตีความได้ว่า ภายใต้วาทกรรมของรัฐในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ไม่เชื่อว่า “ชุมชน” นั้นมี “ศักยภาพ” หรือพลังในตัวเอง ในการขับเคลื่อนเปลี่ยนแปลงตนเองให้ดีขึ้นจากภายใน แต่จะต้องอาศัยความช่วยเหลือจากพลังภายนอก(รัฐ) ไปช่วยโดยอ้อมและผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ภาพชุมชนจึงเป็นภาพของพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ในเขตปริมณฑลที่ห่างไกลความเจริญที่ “หยุดนิ่ง” และ “ล้าหลัง”¹⁰

เมื่อเริ่มแรก “การพัฒนา” จากประมาณเริ่มแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ 1 เป็นต้นมา จะเห็นว่า รัฐมองชุมชนว่าอ่อนแอ ล้าหลัง และหรือเป็นปัญหาที่จะต้องพัฒนาแก้ไขให้ดีขึ้น งานศึกษา “หมู่บ้าน” ของนักวิชาการในช่วงเวลาเดียวกันภายใต้กรอบคิด “โครงสร้างหลวม” ก็ดูเหมือนจะไม่ได้ให้ความสำคัญต่อ “ศักยภาพชุมชน” ว่าหมู่บ้านมีความเป็น “ชุมชน” ในแง่ความสามารถในการประกอบกิจกรรมร่วมกัน แต่จะมองว่าชาวนา (พื้นราบ) โดยค่อนข้างจะมีลักษณะตัวใครตัวมัน

อานันท์ กาญจนพันธุ์ ได้เคยตั้งข้อสังเกตไว้ว่า

“ คำว่า **ชุมชน** เป็นคำใหม่ในภาษาไทย เพราะไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2493 สันนิษฐานว่าจะเริ่มใช้หลังจากนั้นเล็กน้อย โดยแปลมาจากคำภาษาอังกฤษว่า Community ในระยะที่อิทธิพลของวิชาสังคมศาสตร์ตะวันตก ได้เริ่มแพร่เข้ามาในประเทศไทยเพื่อศึกษาสังคมชนบท และต่อมารัฐบาลได้ใช้คำนี้ หลังจากที่ต้นตัวในการพัฒนาหมู่บ้านจนถึงหน่วยงานใหม่คือ กรมการพัฒนาชุมชนขึ้น เพื่อทำหน้าที่ดังกล่าวในปี พ.ศ.2505 ด้วยเหตุนี้ในระยะแรกชุมชนจะมีความหมายใกล้เคียงกับ คำว่า บ้าน

¹⁰ อานันท์ กาญจนพันธุ์ บรรณาธิการ.2543. พลวัตของชุมชนในการจัดการทรัพยากร : สถานการณ์ในประเทศไทย,กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. หน้า 3

หรือ หมู่บ้าน ในภาษาไทยที่มีมาก่อนหน้านั้น ในฐานะเป็นหน่วยการปกครองที่มีขอบเขตแน่นอน ภายใต้การควบคุมของรัฐ”¹¹

กรมการพัฒนาชุมชน ให้ความหมายว่า “ชุมชนหมายถึง กลุ่มคนที่มีความคิดไปในทางเดียวกัน และสามารถรวมกำลังดำเนินกิจกรรมใดๆ เพื่อประโยชน์ร่วมกันได้”¹²

ประเวศ วะสี ให้ความหมายของชุมชนไว้ว่า¹³

ชุมชน หมายถึง การที่คนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความพยายามทำอะไรร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ ซึ่งรวมถึงการติดต่อสื่อสาร (Communicate) กัน

(Community ต้อง Communicate)

คำว่า “ชุมชน” ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า community คำเดียวกัน บางครั้งใช้คำว่า ประชาคม เช่น ประชาคมยุโรป (European community) คำว่าชุมชน จึงใช้กับกลุ่มคนขนาดเล็ก ไม่กี่คน ไปจนถึงกลุ่มขนาดใหญ่หรือทั้งโลก เช่น ชุมชนโลก (World Community) ที่เราใช้กันหลวมๆ ก็คือ ชุมชนใช้กับขนาดค่อนข้างเล็ก ประชาคมหมายถึง ชุมชนค่อนข้างใหญ่ เช่น ประชาคมตำบล แต่ไม่แน่นอนตายตัว สุดแต่ความเหมาะสม

ตามคำจำกัดความข้างบน ความเป็นชุมชนอาจเกิดขึ้นในสถานที่และสถานการณ์ต่างๆ เช่น

- ความเป็นชุมชนในครอบครัว
- ความเป็นชุมชนในที่ทำงาน
- ความเป็นชุมชนวิชาการ (academic community)
- ความเป็นชุมชนสงฆ์
- ความเป็นชุมชนทางอากาศ เนื่องจากรวมตัวกันโดยใช้วิทยุติดต่อสื่อสารกัน
- ความเป็นชุมชนทางอินเทอร์เน็ต

เป็นต้น

¹¹ เรื่องเดียวกัน หน้า 5

¹² กรมการพัฒนาชุมชน.2543. เอกสารประกอบแนวทางการดำเนินงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียงเฉลิมพระเกียรติ โครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง โครงการแก้ไขปัญหาคาชากรณ กระบวนการประชาคม และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต,กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์.

¹³ ประเวศ วะสี .2541. ประชาคมตำบล ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศีลธรรม และสุขภาพ ,กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.หน้า 13

กาญจนา แก้วเทพ กล่าวถึงชุมชนว่า

“...ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในอาณาเขตบริเวณเดียวกัน มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน มีฐานะมีอาชีพคล้ายคลึงกัน มีลักษณะการใช้ชีวิตร่วมกัน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ตั้งแต่ระดับครอบครัวไปสู่ระดับเครือข่าย จนถึงระดับหมู่บ้าน และระดับเกินหมู่บ้าน เพราะผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนมีความรู้สึกว่าเป็นคนชุมชนเดียวกัน นอกจากนั้นยังมีการดำรงรักษาคุณค่า และผสมทางวัฒนธรรมและศาสนา ถ่ายทอดไปยังลูกหลานอีกด้วย¹⁴

ทัศนีย์ ลักษณะภิชนัชช ให้ความหมายคำว่า “ชุมชน” ไว้ 2 ลักษณะ

ลักษณะแรก ชุมชน หมายถึง พื้นที่ ได้แก่ หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ภาค ประเทศ

ลักษณะที่สอง ชุมชน หมายถึง หน้าที่ ได้แก่ การที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มารวมกันเป็นกลุ่ม กำหนดระเบียบแบบแผน ชี้อบังคับขึ้น เพื่อชมรม สโมสร มูลนิธิ องค์กรต่างๆ เป็นต้น¹⁵

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ กล่าวถึงชุมชน จะต้องมีส่วนประกอบดังนี้

1. มีประชาชน หรือมีกลุ่ม
2. มีอาณาบริเวณหรือพื้นที่ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติหรือที่มนุษย์สร้างขึ้น
3. มีความสัมพันธ์และปฏิบัติต่อกันของประชาชนในชุมชน
4. มีผลประโยชน์ ความสนใจ และประเพณีบางประการร่วมกัน¹⁶

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม ให้คำจำกัดความของคำว่าชุมชน ดังนี้¹⁷

“ชุมชน” (COMMUNITY) หมายถึง กลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวพันกัน และมีการติดต่อสื่อสารเกี่ยวข้องกันอย่างเป็นปกติต่อเนื่อง อันเนื่องมาจากการอยู่ในพื้นที่ร่วมกันหรือการมีอาชีพร่วมกัน หรือการประกอบกิจกรรมซึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกันหรือการมีวัฒนธรรม

¹⁴ ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ.2543. กระบวนการ และเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา ,กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย. หน้า 27

¹⁵ ทัศนีย์ ลักษณะภิชนัชช.2534.การสังคมสงเคราะห์ชุมชน ,กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 24

¹⁶ วิรัช วิรัชนิภาวรรณ.2532. หลักการพัฒนาชุมชน การพัฒนาชุมชนประยุกต์,กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ โอเคียนสโตร์. หน้า 3

¹⁷ ชูชัย ศุภวงศ์ บรรณาธิการ.2540.ประชาสังคม ทรรศนะนักคิดในสังคมไทย,กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์มติชน. หน้า161

ความเชื่อ หรือความสนใจร่วมกัน

- ความหมายของ “องค์กรชาวบ้านหรือองค์กรชุมชน”

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม ให้คำจำกัดความ คำว่า องค์กรชุมชน ไว้ดังนี้¹⁸
 องค์กรชุมชนหมายถึง องค์กร หรือกลไกการจัดการ ที่ชุมชนจัดตั้งขึ้นในรูปแบบ
 ต่างๆ ทั้งที่เป็นนิติบุคคลและไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการเรียนรู้
 การจัดการและการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

จ่านง แรกพินิจ ให้ความหมายขององค์กรชาวบ้าน หรือองค์กรชุมชนไว้ ดังนี้¹⁹
 ความหมายขององค์กรชาวบ้าน เกิดจากการรวมตัวของชาวบ้านอันเนื่องมาจากการพึ่งพา
 อาศัย การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ
 การดำเนินชีวิต มีการจัดระเบียบหรือความสัมพันธ์ระหว่างกัน จนก่อรูปเป็นองค์กร นับเป็น
 กลยุทธ์หนึ่งในการปรับตัวของชาวบ้านและชุมชน ภายใต้การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและ
 รุนแรงของสังคมปัจจุบัน และเป็นทางเลือกสำคัญสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของ
 คนยากจนในชนบท และได้กล่าวถึงองค์กรชาวบ้านในความหมายของนายแพทย์ประเวศ
 วะสี ไว้ดังนี้

“องค์กรชาวบ้าน คือ องค์กรเพื่อดำเนินกิจการของชาวบ้าน เกิดการรวมตัวของ
 ชาวบ้านในการกระทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือเอนกประสงค์ มีขนาดต่างๆ อาจมี
 ขนาดระดับหมู่บ้านหรือเอนกประสงค์ มีขนาดต่างๆ อาจมีขนาดระดับหมู่บ้านหรือเล็กกว่า
 หมู่บ้านก็ได้ สุดแต่ความสามารถในการจัดการองค์กร”

แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง

การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนต่างๆ ของ
 ชนบทรวมกันเป็นองค์กรชุมชน ซึ่งมีได้หมายถึงสภาตำบล เพราะสภาตำบลเป็นองค์กร
 ปกติของระดับตำบล แต่หมายถึงกลุ่ม หรือชมรม หรือสหกรณ์ หรือจะในชื่ออื่นใด
 โดยมีการจดทะเบียนตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม อันเป็นองค์กรที่เกิดจากการรวมตัวด้วย
 ความสมัครใจของประชาชนจำนวนหนึ่ง ที่มีวัตถุประสงค์และอุดมคติร่วมกัน มีมิตรภาพ
 และความเอื้ออาทรกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ในการทำงานหรือแก้ปัญหา

¹⁸ เรื่องเดียวกัน หน้า 161

¹⁹ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม. อ้างแล้ว. หน้า 73

การพัฒนาจิตใจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม มีผู้นำตามธรรมชาติเกิดขึ้น โดยผ่านกระบวนการทำงานร่วมกันดังกล่าว ผู้นำในองค์กรชุมชนควรมีคนทั้งหญิงและชาย องค์กรชุมชนต้องมีการจัดการที่เป็นอิสระ และมีประสิทธิภาพเพื่อกำหนดอนาคตตนเองได้ ในการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน²⁰

กรมการพัฒนาชุมชน มีหลักการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนว่า ต้องสร้างโอกาสให้ชุมชนได้แสดงพลังของชุมชน และใช้พลังนั้นแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนเอง โดยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันและเรียนรู้ร่วมกัน²¹

ลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง ในมุมมองของกรมการพัฒนาชุมชน²² ได้แก่

1. การสร้างความเชื่อมั่นว่าคนและคนในชุมชนสามารถแก้ไขปัญหา และพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองได้
 2. สมาชิกรักที่จะพึ่งตนเอง เอื้ออาทรและห่วงใยกัน
 3. สมาชิกรักชุมชนและหวงแหนดูแลรักษาสาธารณสมบัติของชุมชน
 4. สมาชิกเลือกและกำหนดผู้นำชุมชนด้วยตนเองและต่อเนื่อง
 5. มีการตัดสินใจและทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง
 6. สมาชิกร่วมกันประเมินสภาพปัญหา กำหนดอนาคตของชุมชน ร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ และร่วมติดตามประเมินผล
 7. ร่วมเรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเองและชุมชน จากการเข้าร่วมเวทีชาวบ้าน
 8. มีแผนในการพัฒนาชุมชนทุกด้าน
 9. มีการพึ่งพาทายนอก เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้
 10. มีเครือข่ายร่วมกันกับหมู่บ้าน/ชุมชน ในลักษณะความสัมพันธ์แบบเพื่อนแท้
- กรมการพัฒนาชุมชน ได้วิเคราะห์ถึงปัจจัยที่ผลักดันให้ชุมชนเข้มแข็ง ว่าประกอบด้วย
1. การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน
 2. การประสานงานเพื่อขอรับการสนับสนุนและร่วมมือ
 3. การสร้างองค์กรที่เข้มแข็ง
 4. การใช้กระบวนการประชาคม

²⁰ พิรสุต ศรีธวัช ณ อยุธยา. อ่างแก้ว. หน้า 20

²¹ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครสวรรค์. 2544. เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนจังหวัดนครสวรรค์ วันที่ 8-9 มกราคม 2544 (อัครสำเนา)

²² เรื่องเดียวกัน.

ประเทศ รัสเซีย ให้แนวทางการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างให้เข้มแข็งให้กับชุมชน²³ ไว้ว่า
 “...เมื่อเข้าใจสาเหตุของวิกฤตชาติว่า อยู่ที่การพัฒนาที่ทำลายฐานล่างของสังคม
 แนวทางแก้ไขตรงไปตรงมาก็คือ การเสริมฐานล่างของสังคมให้เข้มแข็ง ถ้าหมู่บ้านทั้ง
 70,000 กว่าหมู่บ้าน ใน 7,000 กว่าตำบล เข้มแข็งทุกๆ ทาง ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม
 วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและจิตวิญญาณ ฐานของสังคมย่อมแข็งแรงรองรับสังคมข้างบน
 ให้เติบโตไปได้อย่างมั่นคง...”

...เมื่อชุมชนเข้มแข็งทั้งในชนบทและในเมืองทั่วแผ่นดิน จะแก้ปัญหาความยากจน
 ปัญหาสังคม เช่น ยาเสพติด โรคเอดส์ ปัญหาโสเภณี และความรุนแรงต่างๆ อนุรักษ์
 วัฒนธรรม อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เกิดการจัดองค์กรแบบใหม่ซึ่งเป็นองค์กรโดยธรรมชาติ
 เพื่อสร้างเสริมสุขภาพ และเป็นการปฏิรูปการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติจริง เพื่อให้ชีวิต
 เศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม และศีลธรรม บูรณาการไปสู่ความเจริญอย่างแท้จริง
 และยั่งยืน...”

ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง การรวมตัวของคน และองค์กรต่างๆ ในชุมชน
 ที่มีประชาชนของชุมชนเป็นแกนนำ โดยไม่คำนึงถึงการจัดตั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชนหรือ
 ภาคประชาชนเองก็ตาม เพื่อร่วมดำเนินการและจัดการกิจกรรมอันก่อให้เกิดการพัฒนาและ
 แก้ไขปัญหาของชุมชน ไม่ว่าจะด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม การศึกษา และ
 ด้านต่างๆ อาจเป็นกิจกรรมที่ผลิตใหม่หรือผลิตซ้ำ หากแต่เป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่องและจัด
 เป็นประจำ²⁴

จากการประชุมระดมความคิดและประสบการณ์ของนักพัฒนาชนบทของไทย เกี่ยวกับ
 ตัวชี้วัดสำหรับงานพัฒนาชนบท พบข้อสรุปเกี่ยวกับตัวชี้วัดความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน
 ว่า องค์กรที่เข้มแข็งโดยทั่วไปจะมีลักษณะดังนี้

1. มีการนำมิติด้านวัฒนธรรมมาผสมผสานในการทำกิจกรรม
2. มีประสิทธิภาพในการตอบสนองต่อปัญหา
3. มีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้
4. มีการจัดการกลุ่ม
5. มีผู้นำที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกและชุมชน
6. มีการให้ประโยชน์แก่สมาชิกอย่างยุติธรรม

²³ สำนักงานกองทุนแห่งชาติและชุมชนเมือง. 2544. เอกสารประกอบการอบรม “รวมพลังประชา-รัฐ
 ขับเคลื่อนกองทุนหมู่บ้าน” หน้า 5. เมื่อ 16 มิถุนายน 2544.

²⁴ พีรสุด ศรีธวัช ณ อุทยาน. อ้างแล้ว. หน้า 21

7. ได้รับการยอมรับนับถือที่องค์กรได้รับจากภายนอก
8. มีการขยายผลทั้งจำนวนสมาชิก กิจกรรม และขยายเป็นเครือข่าย²⁵

องค์ประกอบสำคัญที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน จากการศึกษาวิจัยของพีระสุด ศิริธวัช ณ อุรุยา “องค์ประกอบเชิงระบบและปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน ศึกษากรณี หมู่บ้านวัดเกาะ ตำบลวังหว้า อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี” พบว่า องค์ประกอบสำคัญที่สุด คือ คนในชุมชน ทั้งผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่ม และชาวบ้าน ที่ถือเป็น ศูนย์กลางของการพัฒนาชุมชน ถึงแม้ว่าบางกิจกรรมอาจเริ่มจากบุคคลภายนอกชุมชน แต่ถ้าคนในชุมชนไม่เห็นความสำคัญด้วยและไม่ร่วมมือ กิจกรรมนั้นย่อมไม่เกิดขึ้นได้ และคนที่เข้าร่วมนั้นย่อมมีส่วนสำคัญ ให้กิจกรรมบรรลุสำเร็จตามเป้าหมายของกิจกรรม โดยต้องรู้ถึงองค์ประกอบที่สำคัญ และใช้องค์ประกอบต่างๆที่มีผลต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เช่น ใช้วัฒนธรรมความรู้มาเป็นพื้นฐานกิจกรรม ใช้การจัดการเป็นเครื่องมือ ในการเชื่อมโยงองค์ประกอบต่างๆ และทำให้้องค์ประกอบทำหน้าที่ของตนได้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ ใช้กระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้ได้บทเรียนในการพัฒนาและปรับปรุงกิจกรรม ให้ดีขึ้น เป็นต้น การพัฒนาชุมชน ควรมีลักษณะการพัฒนาชุมชนโดยคนในชุมชน เพื่อคนในชุมชน ซึ่งแสดงถึงความเข้มแข็งของชุมชน อันจะนำไปสู่การพึ่งตนเองและการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป²⁶

นายอัมพร ค้างปาน ประธานกลุ่มออมทรัพย์คลองเป็ยะ มีแนวความคิดดำเนินงานของชุมชนที่ประสบความสำเร็จ²⁷ คือ

1. การทำอะไรต้องคำนึงถึงศักยภาพของตนเองก่อน
 2. คนไม่มีธรรมะในหัวใจ จะไม่รู้จักคำว่า “พอเพียง”
 3. ต้องมีการเรียนรู้ไปทำงาน ทำความเข้าใจกับงานแม้จะต้องใช้เวลาบ้าง
 4. ชุมชนที่พึ่งตนเองได้ จะสามารถแบ่งเบาภาระของรัฐบาลได้เป็นอย่างมาก
- กลไกการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ควรเป็นการกระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มสร้าง

²⁵ เรื่องเดียวกัน หน้า 21-22

²⁶ เรื่องเดียวกัน หน้า 97

²⁷ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม .2543.เอกสารประกอบการสัมมนาผู้บริหารกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมทั่วประเทศ “สรุปแนวคิดยุทธศาสตร์การพัฒนาศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์ประจำหมู่บ้าน”

21 กรกฎาคม 2543.

ความเข้มแข็งภายในชุมชนตามความเหมาะสม และความพร้อมของแต่ละชุมชนนั้นๆ โดยรัฐมีบทบาทในการสนับสนุนส่งเสริมเพิ่มเติมให้กำลังใจ ใช้ผู้นำในชุมชนให้เป็นประโยชน์ และต้องไม่ใช่ “สูตรสำเร็จ” ปูพรมการพัฒนาไปทั่วประเทศ รวมทั้ง ทำอย่างไรข้าราชการจะประสานทำความเข้าใจชุมชนให้ได้ ทำอย่างไรที่จะทำให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกในการรับผิดชอบชีวิตตนเองให้มากที่สุด

เสน่ห์ จามริก เชื่อว่า การพึ่งตนเอง จะทำให้ชุมชนเข้มแข็ง “...การพึ่งพาตนเองโดยสาระ คือ การกระตุ้นส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ถึงพื้นฐานศักยภาพของตนเอง ทั้งในภูมิปัญญา ความรู้ และในด้านฐานทรัพยากรอันเป็นรากฐานสำคัญ และจำเป็นต้องกระบวนการพัฒนาตนเองและพึ่งตนเอง และในที่สุด ต่อการสร้างชุมชนเข้มแข็งอย่างแท้จริง...”²⁸

แนวคิดเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมในชุมชน

-แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ให้ความเห็นแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน ว่า เป็นแนวคิดแบบอนาธิปไตยนิยม (Anarchism) อนาธิปไตยเป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดประชาธิปไตย แต่เน้นที่ราษฎรธรรมดา ที่ชุมชน หมู่บ้าน และการโยงหมู่บ้านเข้าด้วยกัน เน้นการจัดองค์กรต่างๆ ของประชาชน ของชุมชน ของท้องถิ่น ต้องกระจายอำนาจออกจากรัฐ มาอยู่ที่องค์กรเล็กๆ ของประชาชนเหล่านี้ ชุมชนจึงต้องต่อรองอำนาจกับรัฐได้ “ไม่ใช่ประชาธิปไตยของกระฎุมพี หากแต่เป็นประชาธิปไตยของราษฎรธรรมดาจริงๆ”²⁹

- แนวคิดการใช้ชุมชนเป็นพื้นฐาน (Community – Based Approach)

แนวคิดพื้นฐานที่ใช้ชุมชนเป็นพื้นฐาน คือ³⁰

1. ลดการพึ่งพิงสถาบัน (Deinstitutionalization)
2. การใช้ครอบครัวเป็นพื้นฐาน (Family – Based)

²⁸ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.2543.เอกสารประกอบการประชุมประจำปีว่าด้วยชุมชนครั้งที่ 1 “ชุมชนไทยท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง”.หน้า 4. เมื่อ 30-31 พฤษภาคม 2543. (อัคราณา).

²⁹ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา.2537.วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม,กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.หน้า 195

³⁰ เขียวภา พรธม โนนาส.2537. “การจัดบริการสวัสดิการสังคมของกรมประชาสงเคราะห์” คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 73

3. การใช้กลุ่มเพื่อนบ้าน(Neighbourhood)

4. การพึ่งตนเอง(Self – Reliance)

แนวคิดพื้นฐานดังกล่าวเป็นการเสริมสร้างความแข็งแกร่งของเครือข่ายทางสังคม (Social Network) ที่มีอยู่ในชุมชน ให้มีความสามารถในการริเริ่มและดำเนินงานในการจัดสวัสดิการสังคมต่างๆ ในชุมชน

ศศิพัฒน์ ยอดเพชร กล่าวว่า การใช้ชุมชนเป็นพื้นฐาน เป็นการสร้างความแข็งแกร่งให้กับชุมชน เพื่อการดำเนินงานจัดการกับปัญหาต่างๆ ของประชาชนในชุมชนด้วยชุมชนเอง โดยอาศัยทรัพยากรในชุมชน เช่น เครือญาติ เพื่อนบ้าน กลุ่มชน ชมรม สมาคมต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน เป็นแหล่งให้การสนับสนุน เป็นการบริการตนเองในหมู่ประชาชน โดยองค์กรประชาชน มีรัฐบาลและหน่วยงานภายนอกเป็นผู้คอยให้การสนับสนุน³¹

ขนิษฐา เทวินทรภักดี กล่าวถึงแนวคิดการใช้ประชาสังคมและชุมชนเป็นพื้นฐานในการจัดระบบสวัสดิการสังคมสู่การพึ่งพาตนเอง ว่าไม่ใช่สิ่งใหม่ แต่เป็นปรากฏการณ์ที่มีมาช้านานแล้วในสังคมมนุษย์ ในรูปแบบการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน โดยได้สรุปความหมายของประชาสังคมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการสังคมในชุมชนไว้ 4 ประการ คือ³²

1. การลดการพึ่งพิงจากบริการในรูปแบบสถาบัน และบริการที่จัดให้โดยตรง จากรัฐสู่กลุ่มชนที่ประสบปัญหา

2. การให้บริการโดยครอบครัว ชุมชน เข้าไปมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดยมีองค์กรเอกชน ท้องถิ่น ร่วมกันประสานและสนับสนุน

3. การจัดบริการที่ใช้ทรัพยากรในชุมชน ในฐานะเครือข่ายทางสังคม

4. เป็นการทำให้เกิดการจัดระเบียบชุมชน และการพัฒนาชุมชน

ดร.เสรี พงศ์พิศ ประธานมูลนิธิหมู่บ้าน³³ ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมไว้ว่า “การแก้ปัญหาสังคม จะต้องทำให้ชุมชนเข้มแข็ง เนื่องจากประเทศใหญ่เกินไปที่จะ

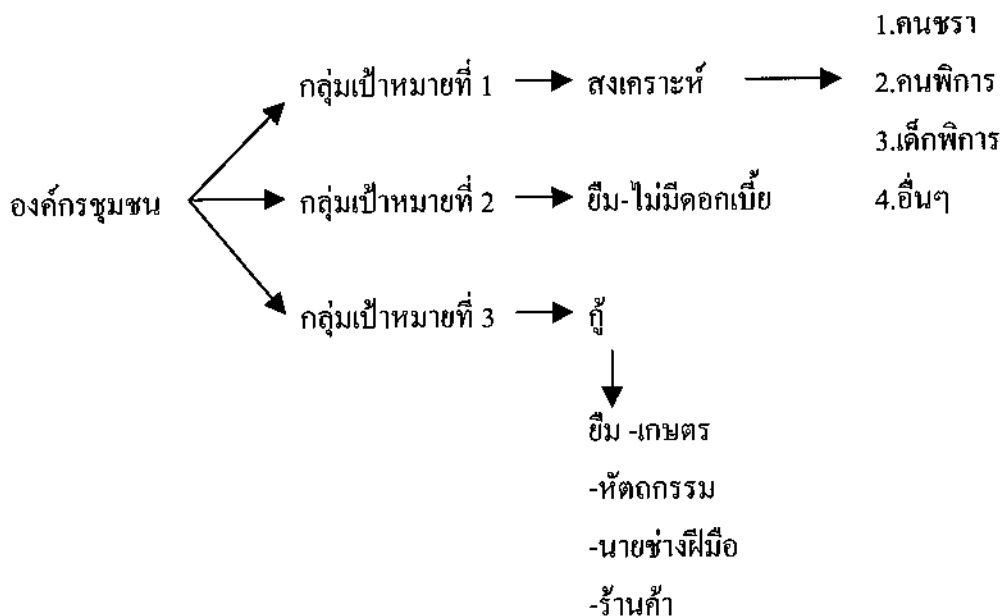
³¹ ศศิพัฒน์ ยอดเพชรและคณะ.2535. “การลดการพึ่งพิงจากบริการภายนอก”,รายงานการประชุมวิชาการเรื่องยุทธศาสตร์เพื่อการสวัสดิการสังคม เมื่อ 31 กรกฎาคม – 1 สิงหาคม 2535 (อัครสานา) หน้า 94

³² ขนิษฐา เทวินทรภักดี.2541. “ประชาสังคมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต”, การประชาสงเคราะห์ เมื่อพฤศจิกายน-ธันวาคม2544 .หน้า 11-15

³³ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม.เอกสารประกอบการสัมมนาผู้บริหารกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมทั่วประเทศ.อ้างแล้ว.

แก้ปัญหาสังคมหลายเรื่องได้หมด เช่น ความยากจน คนชรา แต่ก็เลิกเกินไปที่จะแก้ปัญหาได้ในบางเรื่อง ชุมชนจึงเหมาะที่สุดในการแก้ปัญหา ชุมชนมีทุนทางสังคมอยู่มาก อาทิ วัฒนธรรม การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การพัฒนาในปัจจุบันได้ทำลายวัฒนธรรมไปเกือบหมดสิ้น วิถีชีวิตเปลี่ยนไป การพึ่งพาอาศัยกันหมดไป ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือจนเจือกันหมดไป ขึ้นอยู่กับเงิน รัฐจะต้องหันมาว่ามีอะไรเหลืออยู่ในชุมชน และเข้าไปช่วยเสริมให้เต็ม ให้โอกาสคนในชุมชนได้เรียนรู้ กิจ พัฒนาศักยภาพของตนเอง มีส่วนร่วมในการตัดสินใจและวางแผนบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันในรูปของพหุภาคี ซึ่งหากมีการบริหารจัดการที่ดี ก็จะสามารถสร้างระบบสวัสดิการใหม่ได้

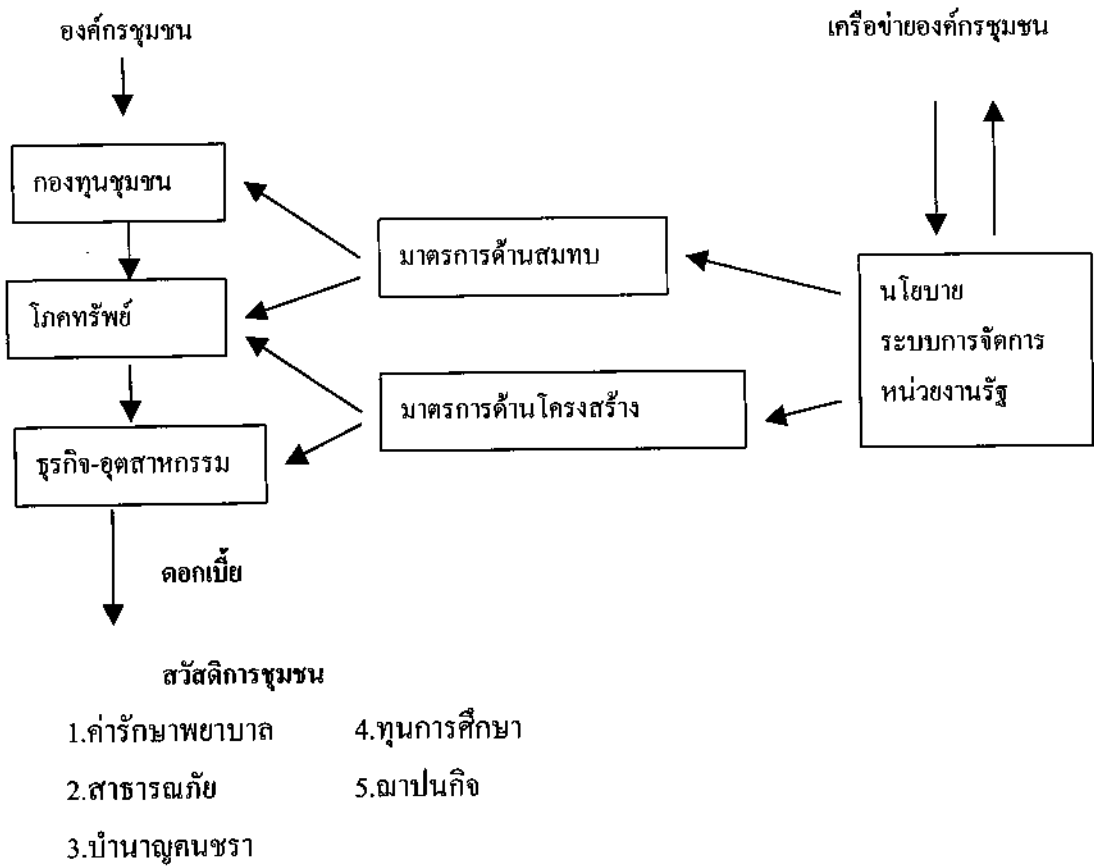
นายวิจิต นันทสุวรรณ ผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาชนบท มูลนิธิหมู่บ้าน ให้แนวคิดเกี่ยวกับสวัสดิการสังคม³⁴ไว้ว่า องค์กรชุมชนจะเข้มแข็ง ได้ต้องมีการบริหารจัดการทรัพยากรที่เป็นทุน แล้วนำกลับมาจัดสวัสดิการให้ชุมชนได้ ดังแผนผังต่อไปนี้

อธิบายได้ คือ กลุ่มที่ 1 เป็นกลุ่มค้อยโอกาสที่ต้องการสงเคราะห์ กลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มที่ไม่มีทุน+เดือคร้อน ชุมชนจะให้กู้ยืมแบบไม่มีดอกเบีย และดอกเบียจะถูกนำกลับไปตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการ นำไปสงเคราะห์กลุ่มเป้าหมายที่ 1

³⁴ เรื่องเดียวกัน.

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรชุมชน และเครือข่ายองค์กรชุมชนภายใต้
มาตรการต่างๆ จะแสดงได้โดยแผนผังต่อไปนี้

จากแนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็งและแนวคิดเกี่ยวกับสวัสดิการสังคม พอสรุปได้ว่า
ในการที่สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนนั้น ต้องเกิดจากการรวมตัวกันของประชาชนใน
ชุมชนโดยสมัครใจเป็นองค์กร มีวัตถุประสงค์ร่วมกันในการทำงานหรือแก้ไขปัญหาของ
ชุมชน มีการจัดการอย่างอิสระ และมีการบริหารจัดการทุนหรือทรัพยากรกลับมาจัด
สวัสดิการให้กับชุมชนได้

บทที่ 3

ผลการศึกษา

การศึกษาบทบาทของศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์ราษฎรประจำหมู่บ้าน ต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์ราษฎรประจำบ้านดงชะพลู ผู้ศึกษาใช้เครื่องมือและการรวบรวมข้อมูลจากสภาพแวดล้อม ตามความเป็นจริงในสายตา และประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูล

สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล สามารถแบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากผู้ให้ข้อมูลเป็นสำคัญ ได้แก่ ผู้นำชุมชน (สมาชิก อบต., ผู้ใหญ่บ้านและที่ปรึกษาศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์ราษฎรประจำหมู่บ้าน) คณะกรรมการศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์ราษฎรประจำหมู่บ้าน บ้านดงชะพลู ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบางมะฝ่อ และบัณฑิตอาสาตำบลบางมะฝ่อ จำนวน 15 คน เพื่อให้ทราบถึงผลการดำเนินงานและวิธีการดำเนินงานของศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์ราษฎรประจำหมู่บ้าน และมีบทบาทต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างไร ทั้งนี้ ผู้ศึกษาได้เริ่มเก็บข้อมูลการดำเนินงานของศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์ราษฎรประจำบ้านดงชะพลู ในฐานะที่เป็นผู้ปฏิบัติงานรับผิดชอบงานส่งเสริมและพัฒนาศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์ราษฎรประจำหมู่บ้านส่วนหนึ่ง และเก็บข้อมูลเพิ่มเติมอีกส่วนหนึ่งในปี 2544

ส่วนที่ 2 การรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ และข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องได้แก่ หนังสือ แบบประเมินความเข้มแข็งของศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์ราษฎรประจำหมู่บ้าน บทความ ข้อมูล จปฐ กชช 2 ค แผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล และสิ่งพิมพ์ต่างๆ เป็นต้น เพื่อรวบรวมข้อมูลและแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

ผลการศึกษาใช้วิธีการนำเสนอในลักษณะพรรณนา โดยผ่านการจัดเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเป็นสำคัญ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง ซึ่งในการเสนอผลการศึกษา ได้ลำดับหัวข้อนำเสนอ ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้านดงชะพลู
2. ข้อมูลเกี่ยวกับศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์ราษฎรประจำบ้านดงชะพลู
2. ผลการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลทั่วไป

ประวัติหมู่บ้าน

จากการศึกษาประวัติหมู่บ้านดงชะพลู หมู่ที่ 4 ตำบลบางมะฝ่อ จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ ที่เป็นเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่า คงจะรวมกันเป็นหมู่บ้านราวตอนปลายกรุงศรีอยุธยา ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา โดยใช้ชื่อบ้านว่า “บางมะฝ่อ” โดยอาศัยชื่อตามต้นมะฝ่อที่ขึ้นอยู่ตามลำธาร ต่อมาเมื่อมี พ.ร.บ.ลักษณะการปกครองท้องถิ่น จึงได้เป็นตำบลบางมะฝ่อ แบ่งการปกครองออกเป็น 6 หมู่บ้าน (ภายหลัง หมู่ที่ 6 โคนไปขึ้นกับตำบลลาดแดง)

ส่วนบ้านดงชะพลู ซึ่งกับตำบลบางมะฝ่อนั้น มีผู้รู้เล่าให้ฟังว่า สาเหตุที่ตั้งชื่อว่าบ้านดงชะพลู เพราะว่ามีต้นชะพลูมากบริเวณหมู่บ้าน จึงได้ตั้งเป็นชื่อหมู่บ้าน

ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม ดินแม่น้ำเจ้าพระยา พื้นที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเกษตรกรรม

ประชากร

ตามข้อมูล จปฐ ปี 2544 พบว่าบ้านดงชะพลู มีครัวเรือนทั้งสิ้น 107 ครัวเรือน ประกอบด้วย ประชากรชาย 221 คน ประชากรหญิง 226 คน รวมประชากรทั้งสิ้น 447 คน แบ่งตามช่วงอายุ ดังนี้

ช่วงอายุ (ปี)	ชาย (คน)	หญิง (คน)	รวม (คน)
0-1	3	3	6
1-2	1	3	4
3-5	2	17	19
6-11	22	13	35
12-14	8	10	18
15-17	16	14	30
18-49	114	99	213
50-59	22	24	46
มากกว่า 60	33	43	76
รวม	221	226	447

ตามข้อมูลผู้ประสบปัญหาด้านแรงงานและสวัสดิการสังคม ปี 2544 พบว่ามีจำนวนผู้ประสบปัญหาวัยแรงงาน จำนวน 9 คน และผู้สูงอายุ จำนวน 2 คน รวม 11 คน

การประกอบอาชีพ อาชีพหลักส่วนใหญ่ คือ การเกษตรกรรม เช่น ทำสวนผลไม้ ทำไร่ ทำผัก ทำนา และอาชีพอื่นๆ ที่พบ ได้แก่ ค้าขาย รับราชการ และรับจ้าง รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปี 21,496 บาท

แหล่งบริการสาธารณะ

บ้านดงชะพลูเป็นหมู่บ้านที่เป็นจุดศูนย์กลางของตำบลบางมะฝ่อ (มี 5 หมู่บ้าน) เป็นที่ตั้งขององค์การบริหารส่วนตำบลบางมะฝ่อ และใช้สถานที่ทำการ อบต. เป็นแหล่งบริการข้อมูลข่าวสารของการศึกษานอกโรงเรียนด้วย แหล่งบริการสาธารณะอื่นๆ ที่สำคัญ ได้แก่ ที่ทำการศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน (ที่ประชุมหมู่บ้าน) โรงเรียนระดับประถม ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน หอกระจายข่าว และที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน

กลุ่ม องค์กรต่างๆ ในหมู่บ้าน

1. กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร
2. กลุ่มอาชีพ เช่น จักสาน ดอกไม้จันทร์ แชมพูสระผม บริการโต๊ะ และจัดเลี้ยง โต๊ะจีน เป็นต้น
3. ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน
4. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
5. โครงการแก้ไขปัญหาลความยากจน
6. อาสาสมัครสาธารณสุข
7. กองทุนหมู่บ้าน

วัฒนธรรมประเพณี

ชาวตำบลบางมะฝ่อ มีประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติกันมานานกว่า 100 ปี คือ ประเพณีเลี้ยงข้าวแช่ สันนิษฐานจากปากคำของชาวบ้านที่เล่าสืบกันมาว่า มีกำเนิดมาจากชาวมอญ หรือที่เรียกกันว่า “มอญ” นั้น ราวปลายรัชกาลที่ 3 หรือต้นรัชกาลที่ 4 ไม่น่าชัด โดยมีแม่ชีพลอย ซึ่งปรากฏว่าเป็นบวเริวของพระยาปทุมเทวบาล ซึ่งได้ถูกกวาดต้อนเป็นเชลยมาจากกรุงหงสาวดี ให้มาตั้งถิ่นฐานอยู่ตั้งแต่จังหวัดปทุมธานีไปจนถึงนครเขื่อนขันธ์ (อ.พระประแดง ปัจจุบัน) ได้อพยพมาตั้งบ้านอยู่ใต้วัดบางมะฝ่อปัจจุบันนี้ ประมาณ 200 เมตร และได้นำตำรับข้าวแช่มาเผยแพร่ให้ชาวบางมะฝ่อทราบ เพราะเป็นอาหารที่เหมาะสมกับพื้นที่ ชาวบ้านบางมะฝ่อจึงได้รับเป็นประเพณีประจำบ้าน ใช้เลี้ยงพระสงฆ์วัดบางมะฝ่อ ในวันสงกรานต์วันสุดท้ายทุกๆ ปี トラบเท่าจนถึงปัจจุบัน

วิธีการนัดหมายการเลี้ยงข้าวแช่ของชาวบางมะฝื่อนั้น คือเมื่อถึงเทศกาลสงกรานต์ วันแรก 12 เมษายน ทายกวัดจะประกาศขอความเห็นจากที่ประชุมเวลาดักบาตรตอนเช้า ว่าปีนี้ จะทำบุญสงกรานต์กี่วัน กำหนดวันใดเป็นวันเลี้ยงข้าวแช่ เมื่อตกลงกันดีแล้วก็จะประกาศรับ สมัครหาเจ้าภาพรับทำสำหรับข้าวแช่

การพัฒนาหมู่บ้าน

พบว่าจุดเด่นหรือผลการพัฒนาหมู่บ้าน ที่เป็นที่ยอมรับ คือ

1. ปี พ.ศ.2528 ได้รับยกย่องจากจังหวัดนครสวรรค์ และกองทัพภาคที่ 3 เป็นหมู่บ้าน ตัวอย่าง ตามโครงการ “แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง” เป็นสถานที่ดูงานภายในจังหวัด ภายใน ประเทศ และต่างประเทศที่ใกล้เคียง จำนวนผู้ศึกษาดูงานกว่าร้อยคนระหว่างปี 2528-2536
2. ปลายปี 2528 ได้รับรางวัลชนะเลิศอันดับ 1 ของจังหวัดนครสวรรค์ ในการ ประกวดหมู่บ้านดีเด่น
3. ในปี 2529 มหาวิทยาลัยมหิดลคัดเลือกเป็นสถานที่ดูงานของสาธารณสุขอาเซียน อินเดีย ศรีลังกา และในทวีปอัฟริกาเป็นบางประเทศ จำนวนกว่า 20 คน
4. ปี พ.ศ.2533 ได้รับประกวดหมู่บ้าน รองชนะเลิศอันดับ 2 ของเขตภาคเหนือ
5. ปี 2534 กลุ่มอาชีพจักสาน ได้รับเกียรติคุณในการพัฒนาหมู่บ้าน จากกรมการ พัฒนาชุมชน
6. ปี พ.ศ.2536 ได้รับรางวัลชนะเลิศอันดับ 1 ของจังหวัดนครสวรรค์ ในการประกวด หมู่บ้านเขียวขจี
7. ปี พ.ศ.2537 ได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับ 1 จากการประกวดหมู่บ้านพัฒนาดีเด่น ของจังหวัดนครสวรรค์
9. ปี พ.ศ.2542 ได้รับประกาศเกียรติคุณเป็นศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน ดีเด่นของจังหวัดนครสวรรค์ และเป็นศูนย์ ตัวอย่างในการศึกษาดูงานภายในอำเภอและ จังหวัด จนถึงปัจจุบัน
10. ได้รับคัดเลือกจากอำเภอโคกพระเป็นหมู่บ้านชุมชนเข้มแข็ง และหมู่บ้าน เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ปี 2543

ข้อมูลเกี่ยวกับศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านดงชะพลู

ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านดงชะพลู จัดตั้งเมื่อ 26 มกราคม 2537 หลังจาก ที่กรมประชาสงเคราะห์มีนโยบายจัดตั้งศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านทั่วประเทศ แต่การดำเนินงานของศูนย์สงเคราะห์ฯ บ้านดงชะพลูในระยะแรกยังไม่มียุทธศาสตร์ใดมากนัก ผู้ใหญ่ประสิทธิ์ กลิ่นรัตน์ ผู้ใหญ่บ้านเล่าให้ฟังว่า เนื่องจากแนวทางที่ประชาสงเคราะห์

จังหวัดที่ต้องการให้ผู้ใหญ่บ้านหรือกำนัน เป็นประธานศูนย์โดยตำแหน่ง ทำให้การทำงานไม่เคลื่อนไหวมากนัก เพราะผู้ใหญ่บ้านเองก็มีกิจกรรมพัฒนาในฐานะประธานของกลุ่มองค์กรต่างๆ ในหมู่บ้านมากพออยู่แล้ว กอปรกับการใช้จ่ายเงินกองทุนของศูนย์สงเคราะห์ฯ แต่ละครั้ง ต้องได้รับความเห็นชอบจากประชาสงเคราะห์จังหวัดเสียก่อน หรือเรียกได้ว่าไม่มีอำนาจเต็มในการบริหารจัดการ ทำให้การดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ไขความเดือดร้อนของราษฎรล่าช้า ไม่ทันต่อเหตุการณ์ จึงเป็นเหตุให้คณะกรรมการไม่ให้ความสำคัญกับกิจกรรมการพัฒนาของศูนย์สงเคราะห์ฯ มากนัก

ต่อมาปี 2542 กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ได้จัดส่งบัณฑิตอาสาปฏิบัติงาน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน ก็เป็นแรงเสริมแรงหนึ่งที่ทำให้ประชาชนเกิดการตื่นตัว และเริ่มให้ความสำคัญกับบทบาทของศูนย์สงเคราะห์ฯ เมื่อรับทราบข้อมูลว่า ผู้ใหญ่บ้านหรือกำนันไม่จำเป็นต้องเป็นประธานศูนย์ฯ โดยตำแหน่ง อีกทั้งคณะกรรมการศูนย์มีอำนาจในการบริหารเงินกองทุนมากขึ้น ผู้ใหญ่บ้านจึงถอนตัวจากการเป็นประธานศูนย์ ปรับ เปลี่ยนบทบาทมาเป็นที่ปรึกษา และดำเนินการให้มีการคัดเลือกคณะกรรมการศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านดงชะพลูขึ้นใหม่ ตลอดจนมีส่วนร่วมทำให้คณะกรรมการหมู่บ้านดงชะพลูได้หันมาให้ความสำคัญต่อกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน และมีส่วนร่วมหรือพินให้ชาวบ้านเกิดการตื่นตัวและรวมตัวกันในการพัฒนาหมู่บ้านขึ้นมาอีกครั้ง หลังจากที่ย่างเขินไปนานกว่า 5 ปี (2537-2542)

การศึกษายบทบาทของศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านดงชะพลู มีผลต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างไรนั้น ผู้ศึกษา ได้แบ่งการศึกษาการดำเนินงานของศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน ออกเป็น 4 ประเด็น และวิเคราะห์บทบาทของศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านต่อการสร้างความเข้มแข็งชุมชน ดังนี้

- ประเด็นที่ 1 คณะกรรมการ
- ประเด็นที่ 2 การบริหารงาน
- ประเด็นที่ 3 การบริหารเงินกองทุน
- ประเด็นที่ 4 วัสดุ อุปกรณ์ และสถานที่
- ประเด็นที่ 5 ผลการดำเนินงาน

ประเด็นที่ 1 คณะกรรมการ

ประเด็นที่ 1 คณะกรรมการ

คณะกรรมการหมู่บ้านจัดให้มีการประชุมราษฎรเพื่อคัดเลือกคณะกรรมการศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน โดยพิจารณาคัดเลือกจากผู้นำของแต่ละกลุ่มบ้านในหมู่บ้าน และผู้ที่มีความพร้อมและเสียสละในการทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวม คณะกรรมการศูนย์สงเคราะห์บ้านดงชะพลู ปัจจุบัน มีทั้งสิ้น 11 คน ประกอบด้วย

1.นายวรรณศักดิ์ จวงค์สุข		ประธาน
2.นายชอบ กุลศรี		รองประธาน
3.นางภาวนา เทพเวที		เหรัญญิก
4.นายมนัส แวนแก้ว		เลขานุการ (รับราชการครู)
5.นายสาหร่าย บุษบรรมณ์		กรรมการฝ่ายสังคมสงเคราะห์
6.นางจุฑารัตน์ หาดเพชร		กรรมการฝ่ายสังคมสงเคราะห์
7.นางสุรางค์ วินิจสร		กรรมการฝ่ายสังคมสงเคราะห์
8.นายสมาน ทศพร		กรรมการฝ่ายสังคมสงเคราะห์
9.น.ส.สายหยุด วิไลนุช		กรรมการฝ่ายสังคมสงเคราะห์
10.นายสุพจน์ โพธิ์ฉัตรมงคล		กรรมการฝ่ายสังคมสงเคราะห์
11.นายจาร ปิตุยะ		กรรมการฝ่ายสังคมสงเคราะห์
<u>ที่ปรึกษา</u>		
1.นายประสิทธิ์ กลิ่นรัตน์		ผู้ใหญ่บ้าน
2.นายสุรินทร์ คุ้มเขตร์		ผู้ทรงคุณวุฒิ

จากการศึกษาพบว่า คณะกรรมการศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านดงชะพลู มีความเป็นผู้นำที่ดี มีความเสียสละ มีความสามารถในการบริหารงานเป็นที่เชื่อถือและไว้วางใจของประชาชนในหมู่บ้าน อีกทั้งยังมีความเป็นประชาธิปไตย มีความเป็นอิสระ และยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และที่สำคัญคณะกรรมการศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านดงชะพลู มีความรู้ความเข้าใจงานของศูนย์ฯ ทุกคน จะแบ่งหน้าที่กันทำงานชัดเจน ตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ไม่ก้าวล่วงการทำงานของกันและกัน และนอกจากนี้ ยังผลักดันให้คณะกรรมการศูนย์สงเคราะห์ฯ สมัครสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลบางมะฝ่อ จนได้รับการคัดเลือก ทั้งนี้เพื่อจะมีบทบาทในการเสนอแนวคิด หรือให้สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลบางมะฝ่อ ให้มีความสำคัญต่อศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านมากยิ่งขึ้น

ประเด็นที่ 2 การบริหารงาน

การบริหารงานของศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านดงชะพลู มีการบริหารงานอย่างอิสระ การตัดสินใจทำกิจกรรมใดๆ ของศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำ

หมู่บ้าน ต้องเป็นไปตามมติของเสียงข้างมาก โดยใช้หลักการประชาธิปไตย การบริหารงานของคณะกรรมการศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านคงจะพลูที่ได้ดำเนินการ มีดังนี้

1. การจัดเก็บข้อมูล คณะกรรมการศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน ร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้าน และผู้นำชุมชน จัดเก็บข้อมูลด้านต่างๆ ของหมู่บ้าน ดังนี้

- ข้อมูล กชช 2 ค
- ข้อมูล จปฐ ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานระดับครัวเรือน
- ข้อมูลด้านแรงงานและสวัสดิการสังคม อาทิ ข้อมูลสวัสดิการสังคมของหมู่บ้าน (สสค) จัดทำทะเบียนผู้ประสบปัญหาด้านแรงงานและสวัสดิการสังคม (ทรส) จัดทำทะเบียนผู้พึงได้รับความช่วยเหลือประเภทต่างๆ

ในการจัดทำทะเบียนหรือจัดเก็บข้อมูลด้านแรงงานและสวัสดิการสังคม คณะกรรมการจะออกเยี่ยมเยียนประชาชนทุกครัวเรือน เพื่อรับทราบความเคลื่อนไหวของข้อมูล และปรับปรุงให้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ และนำข้อมูลมาวิเคราะห์และหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน และใช้หลักการมีส่วนร่วมของกลุ่ม องค์กร และประชาชนในหมู่บ้าน ซึ่งบ้านคงจะพลู มีการประชุมหรือที่เรียกว่า “ประชุมหมู่บ้าน” เป็นประจำทุกเดือน คือทุกวันที่ 19 ของเดือน โดยผู้ใหญ่บ้านจะเป็นประธานในที่ประชุมแจ้งข้อราชการต่างๆ ให้คณะกรรมการหมู่บ้านทราบ ตลอดจนมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ปัญหาอุปสรรคในการพัฒนาหมู่บ้านร่วมกัน หลังจากนั้นจะเป็นการประชุมคณะกรรมการศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน เพื่อแจ้งผลการดำเนินงานของศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน และร่วมพิจารณาการดำเนินงานในส่วน of ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน

2. การเป็นเครือข่ายขององค์กรชุมชน จากการประชุมหมู่บ้านเป็นประจำทุกเดือน โดยผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วย ราษฎร คณะกรรมการ หรือกลุ่ม องค์กรต่างๆ ในหมู่บ้าน ทำให้รับทราบแนวทางการทำงานและปัญหาอุปสรรคต่างๆ ร่วมกัน จึงถือได้ว่าเป็นจุดเชื่อมโยงการทำงานแบบเครือข่าย มีการเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน อาทิ กลุ่มแม่บ้านไม่มีเงินทุนในการส่งเสริมกิจกรรมการประกอบอาชีพ (สร้างงาน สร้างรายได้) ให้แก่สมาชิกกลุ่ม ศูนย์สงเคราะห์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน ซึ่งมีเงินกองทุนอยู่ จัดสรรเงินกองทุนส่วนหนึ่งให้กลุ่มแม่บ้าน ได้ยืม เพื่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ ให้กับประชาชนในชุมชน และเมื่อกลุ่มแม่บ้านดำเนินการส่งเสริมอาชีพให้กับสมาชิกจนมีผลกำไร ก็นำผลกำไรบางส่วนมาสมทบเป็นกองทุนศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน เป็นต้น

3. การประสานกับองค์กรภายนอกชุมชนหรือหน่วยราชการ ในการสนับสนุนกิจกรรมของศูนย์ส่งเสริมราษฎรประจำหมู่บ้าน หรือกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน ในส่วนที่หมู่บ้านไม่สามารถดำเนินการเองได้ เนื่องจากขาดความรู้ ความเข้าใจ ในการดำเนินงาน หรือเงินงบประมาณ ก็ตาม คณะกรรมการศูนย์ส่งเสริมราษฎรประจำหมู่บ้าน คงชะงัก ก็จะทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานกับองค์กรภายนอกชุมชนหรือหน่วยงานราชการ เช่น

- สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอโกรกพระ สนับสนุนการฝึกอาชีพให้แก่เยาวชนในหมู่บ้าน
- สำนักงานเกษตรอำเภอโกรกพระ สนับสนุนและส่งเสริมอาชีพด้านการเกษตรให้แก่ประชาชนในหมู่บ้าน
- สถานีอนามัยบ้านบางมะฝ่อ สนับสนุนในการดูแลสุขภาพ และวัสดุอุปกรณ์ในการประชาสัมพันธ์งานของศูนย์ส่งเสริมราษฎรประจำหมู่บ้าน
- ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน สนับสนุนงบประมาณและวิทยากรในการฝึกอาชีพแก่ราษฎรในหมู่บ้าน
- องค์การบริหารส่วนตำบลบางมะฝ่อ อุดหนุนงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาของศูนย์ส่งเสริมราษฎรประจำหมู่บ้าน ตามที่คณะกรรมการเสนอขอ
- คณะครูโรงเรียนบางมะฝ่อ สนับสนุนครู และนักเรียน ในการส่งเสริมและพัฒนาศูนย์ส่งเสริมราษฎรประจำหมู่บ้าน โดยเฉพาะการนำดนตรีไทยที่แสดงโดยเด็กนักเรียน ไปช่วยแสดงตามบ้านราษฎรที่มีงาน (งานบุญ งานศพ) พร้อมด้วยการประชาสัมพันธ์บทบาทหน้าที่ของศูนย์ส่งเสริมราษฎรประจำหมู่บ้านให้ราษฎรทราบ
- สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานสนับสนุนงบประมาณในการฝึกอาชีพแก่ราษฎรจนสามารถสร้างที่ทำการศูนย์ส่งเสริมราษฎรประจำหมู่บ้านที่ถาวรได้

4. การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ซึ่งคณะกรรมการศูนย์ส่งเสริมราษฎรประจำหมู่บ้านได้ให้ความสำคัญอย่างมาก เพราะเชื่อว่ายาเสพติด คือ ตัวการสำคัญทำให้เกิดปัญหาสังคมในปัจจุบันนี้ ศูนย์ส่งเสริมฯ บ้านคงชะงัก จึงจัดสรรเงินกองทุนศูนย์ส่วนหนึ่งสนับสนุนอุปกรณ์กีฬาให้แก่เยาวชนในหมู่บ้าน (ปี 2543 เป็นเงิน 5,000 บาท) เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนหันมาเล่นกีฬา ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ไม่หันมาพึ่งยาเสพติด

5. การประชาสัมพันธ์ จากการศึกษาพบว่าศูนย์สงเคราะห์ฯ บ้านดงชะพลู มีวิธีการประชาสัมพันธ์งานของศูนย์สงเคราะห์ฯ ได้อย่างแยบยล และเข้าถึง กลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้าน เช่น เมื่อมีการจัดงานบุญ งานแต่งงาน งานบวชนาค และแม้กระทั่งงานศพ ไม่ว่าจะครอบครัวใด คณะกรรมการศูนย์ฯ จะนำเงินไปทำบุญในนามของศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน นำคนตรีไทยซึ่งแสดงโดยนักเรียนไปช่วยในงานด้วย (อนุรักษ์มรดกไทย) และถือโอกาสสอดแทรกประชาสัมพันธ์กิจกรรมและภารกิจของศูนย์สงเคราะห์ฯ ในงานนั้นๆ ด้วย ซึ่งทำให้ชาวบ้านรู้จัก และมีทัศนคติที่ดีต่อศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านมากยิ่งขึ้น คณะกรรมการศูนย์ฯ ผู้หนึ่ง สามารถยืนยันได้ว่า เมื่อใดที่ชาวบ้านเดือดร้อนต้องการได้รับความช่วยเหลือ จะนึกถึงศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน เป็นอันดับแรก

ประเด็นที่ 3 การบริหารเงินกองทุน

ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านดงชะพลู ได้รับเงินอุดหนุนกองทุนศูนย์ฯ จากกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม เมื่อ ปี 2538 เป็นเงิน 12,500 บาท ปัจจุบันมีเงินกองทุน 34,000 บาท แต่ในระยะเริ่มแรก ยังไม่มีการใช้จ่ายเงินกองทุนมากนัก เพราะคณะกรรมการศูนย์ฯ คิดว่าขาดอิสระในการบริหารและใช้จ่ายเงินกองทุน ต่อมาเมื่อปี 2542 หลังจากที่มีการคัดเลือกคณะกรรมการชุดใหม่ และมีบัณฑิตอาสาให้ความรู้และแนะนำแนวทางการใช้จ่ายเงินกองทุน คณะกรรมการศูนย์ฯ จึงกำหนดระเบียบการใช้จ่ายเงินของศูนย์ฯ เอง และคณะกรรมการศูนย์ฯ มีการบริหารจัดการเงินกองทุนจนเป็นที่ไว้วางใจของชาวบ้านดังนี้

- คณะกรรมการและชาวบ้านร่วมกันกำหนดระเบียบการใช้จ่ายเงินที่ชัดเจน
- มีบัญชีเงินฝากเงินกองทุน
- บัญชีรับ-จ่าย สามารถตรวจสอบได้ตลอดเวลา และชี้แจงในที่ประชุมประจำเดือนทุกครั้ง

- คณะกรรมการศูนย์ฯ จะร่วมประชุมพิจารณาการใช้จ่ายเงินกองทุนทุกครั้ง และยึดมติที่ประชุมเป็นหลัก

- มติคณะกรรมการ ให้เหรียญก๊อกลงมือ เพื่อใช้จ่ายยามฉุกเฉิน 4,000 บาท

- ในการให้ยืมเงินคณะกรรมการจะพิจารณาตามความสามารถในการใช้คืนของกลุ่ม/ชาวบ้าน และไม่มีการกำหนดดอกเบี้ยไว้ ซึ่งก็แล้วแต่ความสามารถในการให้ผลตอบแทนกลับคืนสู่ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านของผู้ยืม

การหารายได้ของศูนย์ฯ เพื่อดำเนินกิจกรรมนั้น มีหลายวิธีด้วยกัน คือ

- จัดกิจกรรมหาเงินกองทุนเข้าศูนย์ฯ โดยจัดเป็นผ้าป่าสามัคคีทุกปี ซึ่งผู้ที่

จะเป็นเจ้าภาพส่วนใหญ่จะเป็นชาวบ้านที่ออกไปทำงานต่างถิ่น หรือต่างประเทศ ที่มีฐานะดี และต้องการทำประโยชน์ให้กับหมู่บ้านบ้าง ปี 2543 27,000 บาท และปี 2544 อีก 20,000 กว่าบาท

- จัดกิจกรรม “โครงการออมวันละบาท” เฉลิมพระเกียรติ 5 ธันวาคมหาราช เมื่อ ปี 2543 เพื่อสมทบเงินเข้ากองทุนศูนย์ เป็นเงิน 7,300 บาท
- จัดทำแผนงาน/โครงการ เสนอองค์การบริหารส่วนตำบลบางมะฝ่อเพื่อขอสนับสนุนงบประมาณดำเนินกิจกรรมของศูนย์ฯ ปี 2543 20,000 บาท และ ปี 2544 5,000 บาท
- รับเงินบริจาคหรือเงินสมทบจากกลุ่ม/องค์กรในหมู่บ้าน ที่มีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจสมทบเงินกองทุนศูนย์ เช่น กลุ่มแม่บ้านหรือกลุ่มอาชีพ เมื่อจัดกิจกรรมหรือหารายได้แล้วมีผลกำไร ก็จะจัดสรรเงินบางส่วนสมทบให้กับศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน และกองทุนหมู่บ้าน (หมู่บ้านละ 1 ล้าน) ก็มีการกำหนดสัดส่วนของดอกผล มาใช้พัฒนาและจัดสวัสดิการในหมู่บ้านด้วยเช่นกัน

ประเด็นที่ 4 วัสดุ อุปกรณ์ และสถานที่

เมื่อปี 2542 ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านคงชะพลู ได้รับความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจจากชาวบ้านในการสร้างที่ทำการศูนย์สงเคราะห์เป็นการถาวรจำนวน 1 หลัง คิดเป็นมูลค่า 85,000 บาท (สร้างต่อเติมจากอาคารที่เกิดจากการฝึกอาชีพช่างก่อสร้างที่ได้รับสนับสนุนงบประมาณจากสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานภาคเหนือตอนล่าง จังหวัดนครสวรรค์) และอาคารนี้ ก็ใช้เป็นที่ประชุมชาวบ้าน และประกอบกิจกรรมด้านอาชีพของกลุ่มแม่บ้านด้วย ส่วนวัสดุอุปกรณ์ในการจัดทำเอกสารต่างๆ ได้รับการสนับสนุนจาก สถานีอนามัยบ้านบางมะฝ่อ และโรงเรียนบ้านบางมะฝ่อ

ประเด็นที่ 5 ผลการดำเนินงาน

ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านคงชะพลู มีผลการดำเนินงานในส่วนของ การสงเคราะห์ช่วยเหลือด้านเงินกองทุนให้กับผู้ด้อยโอกาส กลุ่มอาชีพ หรืออื่นๆ ที่รวบรวม ได้ตั้งแต่ปี 2542 เป็นต้นมา ดังนี้

1. การสงเคราะห์แบบให้เปล่า
 - ผู้ยากไร้รายละ 500 บาท จำนวน 35 ราย เป็นเงิน 17,500 บาท
 - สงเคราะห์เยาวชนขาดโอกาสทางการศึกษา 2 ราย เป็นค่าเล่าเรียน เป็นเงิน 920 บาท
 - สงเคราะห์คนชราป่วย 1 ราย เป็นเงิน 300 บาท

- สงเคราะห์เด็กขาดผู้อุปการะ (หมู่บ้านอื่น) 1 ราย เป็นเงิน 1,000 บาท
- สงเคราะห์เด็กป่วยกระทันหัน 1 ราย เป็นเงิน 500 บาท
- 2. ให้ยืมแบบไม่คิดดอกเบี้ย นำเงินไปลงทุนประกอบอาชีพ และเพื่อการ

ศึกษานูตร 13 ราย เป็นเงิน 9,000 บาท

- 3. ให้ยืมแบบคิดดอกเบี้ย จำนวน 15 ราย เป็นเงิน 15,000 บาท
กิจกรรมพัฒนาด้านอื่นๆ

- 1. ทำบุญ ในงานบุญ งานศพ ของประชาชนในหมู่บ้าน เป็นเงิน 3,100 บาท
- 2. แจกผ้าห่มกันหนาวแก่ผู้ยากไร้ จำนวน 36 ราย เป็นเงิน 3,600 บาท
- 3. มอบอุปกรณ์กีฬา และชุดกีฬาแก่เยาวชน (ด้านยาเสพติด) เป็นเงิน

5,000 บาท

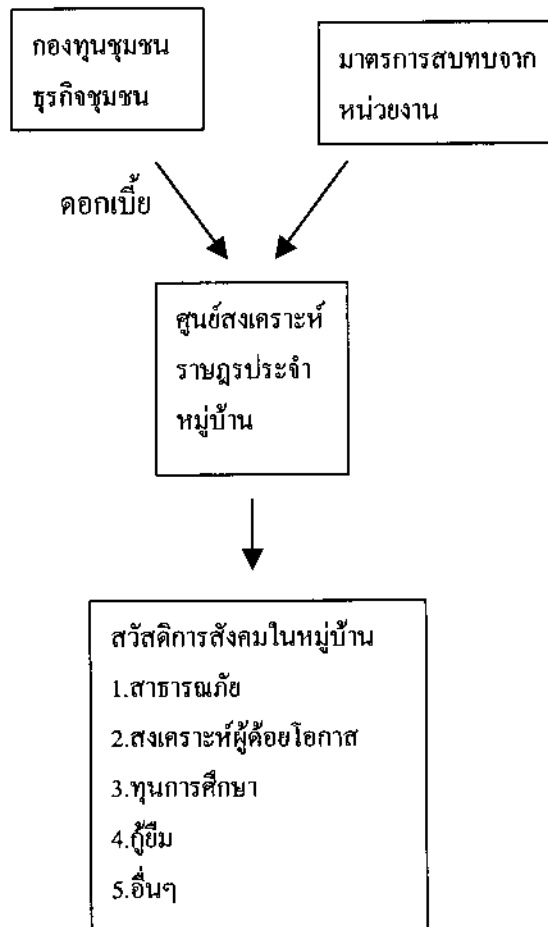
บทที่ 4

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การนำเสนอในบทนี้ เป็นการสรุปข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษา บทบาทของศูนย์ส่งเสริมราษฎรประจำหมู่บ้านต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศูนย์ส่งเสริมราษฎรประจำหมู่บ้านดงชะพลู หมู่ที่ 4 ตำบลบางมะฝ่อ อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ โดยมีกิจกรรมของศูนย์ส่งเสริมราษฎรประจำหมู่บ้านดงชะพลูเป็นศูนย์กลางในการศึกษา และเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จากคณะกรรมการศูนย์ส่งเสริมราษฎรประจำหมู่บ้าน และผู้นำชุมชน บ้านดงชะพลู จากการศึกษาได้ค้นพบข้อสรุปบทบาทของศูนย์ส่งเสริมราษฎรประจำหมู่บ้านต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน จนได้รับคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านชุมชนเข้มแข็ง และหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ดังนี้

1. สร้างระบบสวัสดิการสังคมในหมู่บ้าน

ศูนย์ส่งเสริมราษฎรประจำหมู่บ้านดงชะพลู สามารถสร้างระบบสวัสดิการสังคมในหมู่บ้านได้ โดยมีศูนย์ส่งเสริมราษฎรประจำหมู่บ้านเป็นศูนย์กลาง ดังแผนภาพต่อไปนี้

อธิบายได้ว่า กลไกการทำงานของศูนย์ ใช้ระบบพหุภาคีสร้างเครือข่าย การจัดระบบสวัสดิการสังคมในหมู่บ้าน มีศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านเป็นแกนกลาง เชื่อมระหว่าง กองทุนชุมชนต่างๆ ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน หรือ ชุมกิจชุมชน โดย องค์กรชุมชน ดังกล่าว มีการแบ่งปันผลกำไรที่มีผลทางเศรษฐกิจจัดสวัสดิการสังคมในหมู่บ้าน และองค์การบริหารส่วนตำบล จัดสรรงบประมาณเป็นมาตรการสมทบด้านสวัสดิการสังคม ให้ศูนย์สงเคราะห์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านเป็นผู้จัดสวัสดิการสังคมในหมู่บ้าน ซึ่งได้แก่ การช่วยเหลือผู้ประสบสาธารณภัย การสงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ให้ทุนการศึกษา เด็กผู้ยากไร้ การกู้ยืมประกอบอาชีพหรือใช้จ่ายยามฉุกเฉิน และอื่นๆ ตามความเหมาะสม

2. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านดงชะพลู มีการลักษณะการทำงานเป็นประชาธิปไตย โดยให้ประชาชนในหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน อาทิ

- การคัดเลือกคณะกรรมการศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน
- การวิพากษ์ วิจารณ์ การดำเนินงานของศูนย์ฯ ตลอดจนเสนอความเห็นในการปรับปรุงการดำเนินงาน ผ่านที่ประชุมของหมู่บ้านที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกเดือน
- กำหนดระเบียบการใช้จ่ายเงินของศูนย์ฯ ร่วมกับคณะกรรมการศูนย์ฯ
- สํารวจข้อมูลผู้ประสบปัญหาด้านแรงงานและสวัสดิการสังคม ร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้านและคณะกรรมการศูนย์ฯ

การที่ประชาชนในหมู่บ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ถือเป็นปรากฏการณ์สำคัญที่จะสร้างจิตสำนึกให้กับประชาชนได้รับรู้ และเข้าใจสภาพการณ์ที่แท้จริงของชุมชนตนเองได้ ซึ่งจะเป็นพลังที่แข็งแกร่งของชุมชนต่อไป

3. ประสานงานกับ กลุ่ม องค์กร เพื่อให้ชุมชนพึ่งตนเอง

ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านดงชะพลู นอกจากทำงานในด้านการจัดระบบสวัสดิการสังคมในหมู่บ้านแล้วนั้น ยังมีบทบาทในการประสานงานกับองค์กรภายนอกชุมชนอย่างเด่นชัด ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ในส่วนที่ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านไม่สามารถดำเนินการเองได้ ไม่ว่าจะในการแก้ปัญหาของชุมชน งบประมาณ หรือด้านความรู้ต่างๆ จึงได้มีการประสานงานกับกลุ่ม/องค์กร ทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้มากที่สุด ซึ่งเป็นการเสริมฐานรากของการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

ดังนั้น จึงพอสรุปข้อค้นพบได้ว่า ศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์รายภูมิจังหวัดบุรีรัมย์มีส่วนในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ดังนี้

1. สามารถตอบสนองต่อปัญหาของชุมชน โดยศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์รายภูมิจังหวัดบุรีรัมย์สามารถสร้างระบบสวัสดิการสังคมในหมู่บ้านได้ และช่วยแก้ปัญหาของชุมชนได้ในระดับหนึ่ง
2. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน ร่วมกำหนดอนาคตของชุมชน ร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมติดตามประเมินผล และมีแผนในการพัฒนาชุมชน อันเป็นพลังที่แข็งแกร่งที่จะทำให้ประชาชนมีจิตสำนึก และเข้าใจสภาพที่แท้จริงของชุมชนตนเองได้
3. เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ประสานงานกับองค์กรหรือหน่วยงานภายนอก เพื่อขอรับการสนับสนุนและร่วมมือในการแก้ไขและพัฒนาชุมชน และสร้างเครือข่ายเชื่อมโยง เพื่อให้มีองค์ประกอบที่ทำหน้าที่ของตนให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
4. ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้บทเรียนในการพัฒนาและปรับปรุงกิจกรรมการพัฒนาให้ดีขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะต่อไปนี้เป็นข้อเสนอแนะที่เกิดจากการค้นพบจากการศึกษาของผู้ศึกษา และพิจารณาจากสภาพปัญหาของการดำเนินงานศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์รายภูมิจังหวัดบุรีรัมย์ในปัจจุบัน เพื่อปรับปรุงการดำเนินงานของศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์รายภูมิจังหวัดบุรีรัมย์ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และนำสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในที่สุด

1. การดำเนินงานของศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์รายภูมิจังหวัดบุรีรัมย์ ควรมีการศึกษาชุมชนเสียก่อน เพื่อทราบความต้องการและปัญหาที่แท้จริงของชุมชน โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยมีคณะกรรมการศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์รายภูมิจังหวัดบุรีรัมย์เป็นผู้พิจารณา
2. ควรให้คณะกรรมการศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์รายภูมิจังหวัดบุรีรัมย์ มีการบริหารจัดการอย่างอิสระ ทั้งด้านการบริหารองค์กร และการบริหารเงินกองทุน นอกเหนือจากนั้น

คณะกรรมการศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน ควรได้มีโอกาสเพิ่มพูนทักษะและศึกษาคูงาน เพื่อเพิ่มศักยภาพของคณะกรรมการ

3. ควรส่งเสริมให้ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน เป็นองค์กรกลางในการสร้างระบบสวัสดิการสังคมในหมู่บ้าน โดยการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายทางสังคมกับ กลุ่ม องค์กรอื่นในชุมชน นำทุนหรือทรัพยากรที่มีอยู่มาจัดสวัสดิการสังคมในหมู่บ้าน อาจเปลี่ยนชื่อเป็น “กองทุนสวัสดิการสังคมในหมู่บ้าน” เพื่อให้ครอบคลุมถึงบทบาท ภารกิจ ของศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านในปัจจุบัน นอกเหนือจาก “การสงเคราะห์”

4. ควรมีการให้ความรู้เพิ่มเติมแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น ในด้านการส่งเสริมและพัฒนาศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน เพื่อให้การถ่ายโอนงานศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลสูงสุดแก่ชุมชน

5. ควรส่งเสริมการประชาสัมพันธ์งานศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน ให้เป็นที่รู้จักของประชาชน การที่ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านจะประสบความสำเร็จ สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้ และให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานมากขึ้น นั้น ควรส่งเสริมให้ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านเป็นที่รู้จักของประชาชนมากขึ้น โดยการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ ความเข้าใจแก่ประชาชน ให้รับทราบถึงประโยชน์ต่างๆ ที่ประชาชนจะได้รับจากการดำเนินงานของศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน หรือเมื่อมีกิจกรรมใดๆ ของศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน ควรเผยแพร่กิจกรรม ให้ประชาชนในหมู่บ้านได้รับทราบ

บรรณานุกรม

1. กรมการพัฒนาชุมชน.2543.เอกสารประกอบแนวทางการดำเนินงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียงเฉลิมพระเกียรติ โครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง โครงการแก้ไขปัญหาคาความยากจน กระบวนการประชาคม และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต, กรุงเทพฯ:บพิศการพิมพ์.
2. กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม.2543.เอกสารประกอบการสัมมนาผู้บริหารกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมทั่วประเทศ “สรุปแนวคิดยุทธศาสตร์การพัฒนาศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน” เมื่อ 21 กรกฎาคม 2543.
3. กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม.2542.แนวคิดการดำเนินงานศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เซเว่นพรี้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด.
4. ขนิษฐา เทวินทรภักดี.2541. “ประชาสังคมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต”, การประชาสงเคราะห์ เมื่อ พฤศจิกายน-ธันวาคม 2544.
5. ฉัตรทิพย์ นาถสุภา.2537.วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
6. ชูชัย สุภวงศ์ บรรณาธิการ.2540.ประชาสังคม ทรรศนะนักคิดในสังคมไทย, กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์มติชน.
7. ทศนีย์ ลักขณาชนัชช.2534.การสังคมสงเคราะห์, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
8. ประเวศ วะสี.2541.ประชาคมตำบล ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศิลธรรม และสุขภาพ, กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์มติชน.
9. ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ.2543.กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา, กรุงเทพฯ:สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
10. พีรสุด ศรีธวัช ณ อรุชยา.2543. “องค์ประกอบเชิงระบบและปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน ศึกษากรณีหมู่บ้านวัดเกาะ ตำบลวังห้ว อำเภอสรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณ” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต โครงการบัณฑิตศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
11. เขาวภา พรธมนโกาส.2537. “การจัดบริการสวัสดิการสังคมของกรมประชาสงเคราะห์” คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

12. วิรัช วิรัชนิการวรรณ.2532.หลักการพัฒนาชุมชน การพัฒนาชุมชนประยุกต์, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
13. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.2544. “ผลการพัฒนาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8” แหล่งที่มา:www.nesdb.go.th
14. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.2544. “สาระสำคัญ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9” แหล่งที่มา:www.nesdb.go.th
15. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.2544. การติดตามผลการพัฒนาใน 2 ปีแรกของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8,กรุงเทพฯ:ม.ป.ท.
16. สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครสวรรค์.2544. เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนจังหวัดนครสวรรค์ วันที่ 8-9 มกราคม 2544 (อัดสำเนา)
17. สำนักงานกองทุนแห่งชาติและชุมชนเมือง.2544.เอกสารประกอบการอบรม “รวมพลังประชารัฐ ขับเคลื่อนกองทุนหมู่บ้าน” เมื่อ 16 มิถุนายน 2544
18. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.2543.เอกสารการประชุมประจำปีว่าด้วยชุมชนครั้งที่ 1 “ชุมชนไทยท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง” เมื่อ 30-31 พฤษภาคม 2543 (อัดสำเนา)
19. ศศิพัฒน์ ยอดเพชรและคณะ.2535. “การลดการพึ่งพิงจากบริการภายนอก”,รายงานการประชุมวิชาการเรื่องยุทธศาสตร์เพื่อการสวัสดิการสังคม เมื่อ 31 กรกฎาคม – 1 สิงหาคม 2535 (อัดสำเนา)
20. อภิชัย พันธเสน.2539.พัฒนาชนบทไทย:สมุทัยและมรรค ความหวัง ทางออก และทางเลือกใหม่,กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.
21. อานันท์ กาญจนพันธุ์ บรรณาธิการ.2543.พลวัตของชุมชนในการจัดการทรัพยากร:สถานการณ์ในประเทศไทย,กรุงเทพฯ:สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.